

RINDI

Nr 1 • 1998

RINDI

TIDSKRIFT FÖR GOTLÄNDSK BOTANIK

Årgång 18 • 1998 • Nr 1

Tidskriften ges ut av Gotlands Botaniska Förening

Redaktion: Gun Ingmansson, Bangårdsgatan 10, 621 45 Visby
Bo Göran Johansson, Levide, Vall, 621 93 Visby

Rindi erhåller du antingen genom att bli medlem i Gotlands Botaniska Förening (att bli medlem kostar 100 kr/år för den som bor i Sverige, 140 kr/år för den som bor i utlandet) eller genom att prenumerera (samma pris som för medlemskap). Familjemedlem betalar 25 kr/år. Föreningens postgiro är 68 36 66-2. (OBS! Betalning med check accepteras ej!)

Adressen är: Gotlands Botaniska Förening, c/o Gun Ingmansson, Bangårdsgatan 10, 621 45 Visby.

Gotlands Botaniska Förening

är en ideell sammanslutning som har som ändamål att verka för ökad kunskap om Gotlands växter och för bevarandet av en rik flora på ön. Föreningen vill också bland allmänheten sprida intresse för botanik och naturskydd.

Dessa mål söker föreningen förverkliga bl.a. genom att verka för utforskandet av Gotlands flora, att biträda myndigheter och organisationer i behandlingen av botaniskt betydelsefulla naturskyddsfrågor, att utge tidskriften Rindi och även på annat sätt informera om och propagera för sin verksamhet och sina åsikter samt genom att arrangera exkursioner och sammankomster.

Styrelse

Ordf.	Jörgen Petersson, Humlegårdsvägen 18, 621 46 Visby	tel 0498-21 45 59
V. ordf.	Karin Wågström, Furubjers, 620 33 Tingstäde	tel 0498-27 42 66
Skr.	Elsa Bohus Jensen, Irisdalsgatan 14, 621 42 Visby	tel 0498-21 61 92
Kassör	Gun Ingmansson, Bangårdsgatan 10, 621 45 Visby	tel 0498-27 13 43
Övriga	Stig Högström, Neptungatan 21, 621 41 Visby	tel 0498-21 40 63
	Bo Göran Johansson, Levide, Vall, 621 93 Visby	tel 0498-26 62 04
	Barbro Pettersson, Sigdes, Burs, 620 13 Stånga	tel 0498-48 30 04
	Kerstin Gahne, Stenkumla, Bertels, 621 95 Visby	tel 0498-26 21 44

Omslagsbilden: Gotlandsranunkel, *Ranunculus ophioglossifolius*. Efter akvarell av Staffan Rosvall.

Tryck: Snabba Tryck AB, Visby 9806

Förteckning över svenska kärlväxter utkommen

Svensk Botanisk Tidskrift häfte 5, 1997, är ett nummer på drygt 550 sidor som innehåller en enda artikel, *Förteckning över svenska kärlväxter* av Thomas Karlsson. Titeln är en smula blygsam, för i själva verket omfattar förteckningen förutom alla kärlväxter som påträffats i Sverige även växter från övriga Norden, inkluderande Färöarna, Island, Jan Mayen och Svalbard.

För varje växt anges vetenskapligt namn och auktor samt svenskt namn. Även hybrider är medtagna i förteckningen. De har i regel inte givits något svenskt namn. Växtfamiljerna följer en systematisk ordning som ansluter till *Flora Europaea* med vissa ändringar framför allt inom den tidigare familjen liljeväxter, *Liliaceae*. Inom familjerna är släkten, arter, underarter, varieteter och former alfabetiskt ordnade. Växtens status i Sverige är också angiven. De kategorier som förekommer är:

- gammal, är eller har varit bofast – tidsgränsen för att föras hit är satt till år 1700.
- inkommen i sen tid, är eller har varit bofast
- tillfällig eller kvarstående
- utgången
- osäker
- inte känd från Sverige

I Rindi kommer vi framöver att följa denna förteckning. Avvikelserna från *Förteckning över Gotlands kärlväxter* (1994) är inte så stora att vi tror att det kommer att bli besvärligt för våra läsare. Växtfamiljernas ordningsföljd är i stort sett densamma, men exempelvis gräsen, *Poaceae*, kommer nu (nästan) sist, medan orkideerna, *Orchidaceae*, har flyttas fram. Bland de vetenskapliga namnen förekommer också några omgrupperingar, exempelvis behandlas nu liten och stor sommarvicker och fodervicker som tre underarter av arten *Vicia sativa*, medan *Förteckning över Gotlands kärlväxter* behandlar liten och stor sommarvicker som underarter av arten *Vicia angustifolia* och fodervicker som en annan art, *Vicia sativa*..

Vi rekommenderar dem av våra läsare, som inte är medlemmar av Svensk Botanisk Förening och därmed redan har fått ett exemplar av *Förteckning över svenska kärlväxter* att beställa ett exemplar. Det kostar 150 kr plus porto (f.n. 40 kr) och kan enkelt beställas genom att betala in 190 kr till Svensk Botanisk Tidskrifts postgirokonto 48 79 11 - 0. På talongen antecknas "kärlväxtlista".

Bo Göran Johansson

Hotade växter på Gotland

Del 1: Försvunna och akut hotade arter

JÖRGEN PETERSSON

Floran i naturliga och kulturskapade miljöer genomgår ständigt förändringar. Dessa processer är snabbast i de biotoper, som befinner sig under mänsklig påverkan. Under 1900-talet har främst jordbrukslandskapet omvandlats genom en allt mer mekaniserad drift och en ökad användning av kemikalier samt minskad användning av naturliga betesmarker. Även skogsbruket har på senare tid bedrivits med en mer storskalig inriktning. Dessa förändringar har gynnat vissa arter, som är konkurrensstarka i t.ex. igenväxningsmiljöer eller tål ogräsmedel bättre. Många arter, som tidigare var vanliga, har däremot missgynnats av dessa förändringar och blivit sällsynta och hotade. Självklart finns i denna redovisning även arter, som i alla tider varit rariteter.

Sedan 1970-talet finns sammanställningar över hotade växtarter, först genom Projekt Linné och sedan mitten av 1980-talet genom ArtDatabankens försorg. Till en början var det främst kärlväxter, som behandlades. Under senare tid har även mossor, lavar, kransalger och storsvampar ingått i dessa hotlistor. Den senast publicerade sammanställningen från ArtData-banken "Rödlistade växter i Sverige 1995" (Aronsson m.fl., 1995) har skett i samarbete med Naturvårdsverket.

I dessa sammanställningar klassas arterna efter sin sällsynthet och den hotbild, som varje växt är utsatt för. De har sedan indelats i fyra hotkategorier:

Hotkategori	Innebörd
0 Försvunnen	Arter (taxa) som har försvunnit eller betraktas som försvunna som reproducerande populationer. Endast arter som försvunnit sedan 1850 har behandlats.
1 Akut hotad	Arter (taxa) som löper risk att försvinna som reproducerande populationer inom en nära framtid om hotfaktorerna ej kan undanröjas.
2 Sårbar	Arter (taxa) vars överlevnad inte är säkerställd på längre sikt. Innefattar bl.a. arter med allvarlig tillbakagång i numerär eller geografisk utbredning och som möjligen snart kan komma att behöva föras till kategorin Akut hotade.

- 3 Sällsynt Arter (taxa) som f.n. inte är klassade som akut hotade eller Sårbara men som ändå är i riskzonen på grund av en population med liten totalstorlek eller har en utbredning som endera är mycket lokalt begränsad eller utglesad.
- 4 Hänsynskrävande Arter (taxa) som inte tillhör någon av ovanstående kategorier men som ändå kräver särskild hänsyn. Hit hör särskilt arter som fortfarande är mer eller mindre vitt utbredda och med totalt sett relativt stora populationer, men vars biotoper är hotade eller där tydliga populationsminskningar har observerats.
-

Fakta om dessa arter samlas in från forskare och amatörbotanister spridda över Sverige. En del av detta arbete utförs av de Floraväktare, som regelbundet besöker kända lokaler för hotade växter och noterar förändringar i antal och miljö på platsen. Denna verksamhet stöds av Världsnaturfonden, WWF.

För Gotlands del sköts detta Floraväktari genom Gotlands Botaniska Förenings försorg. Huvudansvarig för lokala sammanställningar och kontakter med ArtDatabanken är Elsa Bohus Jensen. Intresserade medlemmar kan vända sig till Elsa för att få en egen art att bevaka eller för att ha kontroll på en viss lokal i er närhet. Hur växten ser ut lär man sig snabbt och då man blivit "specialist" på sin art, kan man kanske hitta nya växtplatser, som tidigare varit okända. Alla är hjärtligt välkomna att göra en insats för övervakningen av den botaniska mångfalden.

Nu följer en genomgång av de hotade växter på Gotland, som tillhör kategori 0 Försvunna och 1 Akut hotade. Fakta har sökts i Aronsson m.fl. (1995), dataregister från ArtDatabanken, dataregistret för Projekt Gotlands Flora, floraväktarmaterial samt botanisk litteratur (se litteraturlista) och svenska herbarier (främst Göteborg, Lund, Riksmuseet i Stockholm, Uppsala både Fytoteket och Växtbiologen, Umeå samt Visby). Herbariematerialet har ofta bekräftats vara noterad art men ej i alla fall, varför en del belägg eventuellt kan vara feletiketterade. Jag har inte haft möjlighet att kontrollera alla bestämningar i de aktuella fallen. För att framställningen ej skall bli alltför tungläst har dessa referenser ofta utelämnats i den löpande texten. Ordningsföljden för arterna baseras den nyligen utkomna *Förteckning över svenska kärlväxter* av Thomas Karlsson.. De gotländska sockennamnen liksom växternas vetenskapliga namn är kursiverade.

FÖRSVUNNA ARTER (HOTKATEGORI 0)

Bymålla, *Chenopodium urbicum*

Detta är en art som missgynnats av den allt mer moderna gödselhanteringen vid Sveriges gårdar. Den är nämligen extremt kvävegynnad och växte vid gödselstäder och liknande miljöer, då omhändertagandet av gödsel och annan renhållning ännu ej var så effektiv. Bymålla förekom tidigare upp till Svealand och sågs senast 1987 (Västmanland) förutom en tillfällig förekomst i Blekinge 1990.

Första noteringen från Gotland härrör från Antonius Münchenbergs *Herbarium vivum*, vilket insamlades på Gotland åren 1701-02. Linné såg den år 1741 på gator och vid kyrkor i *Visby*. Visby gator bör alltså med tanke på bymållans näringskrav ha haft en helt annan odör än idag.

Johansson (1897) anger arten som ”mycket sällsynt om den ens finnes kvar”. Han redovisar förutom växtplatsen i Visby följande lokaler: *Eksta*, 1853 i *Hörsne* samt 1852 från Kambs i *Lummelunda*. Ett belägg föreligger i Visby herbarium, vilket är taget i *Väskinde* 1914. Dessutom finns i en handskriven lista över O. A. Westöös fynd en uppgift 1864 (senast) från Kvie i *Endre*.

Jättespärgel, *Spergula arvensis* ssp. *arvensis* var. *maxima*

Jättespärgel är ett linogräs anpassat till linodlingen och följde med utsädet vid sådden av linet. På Gotland är den enbart uppgiven vid fem tillfällen. Tidigaste fyndet härrör från 1849 då K. J. Lönnroth reste på ön och i en linåker vid Tjengdarve i *Sproge* hittade detta ogräs. Jättespärgel är sedan också belagd av E. Th. Fries från Nygårds i *Dalhem* 1911, Härvide i *Stånga* 1916, *Visby* österut 1918 och Alvegårds i *Sproge* 1925.

Linspärgel, *Spergula arvensis* ssp. *sativa* var. *praevisa*

Linspärgel är liksom jättespärgel anpassat till linodlingen, och finns belagt från Gotland bara vid ett tillfälle, 1849, då det samlades av K. J. Lönnroth vid Tjengdarve i *Sproge*. Uppenbarligen har både jättespärgel och linspärgel samlats vid samma tillfälle av Lönnroth; båda är monterade på samma herbarieark i Riksmuseet.

Lindådra, *Camelina alyssum*

Lindådra är inte sedd i Sverige sedan 1934. Den var beroende av linodling och dess frön spreds med utsädet. Eftersom bättre frörensningssmetoder infördes och linodlingen

upphörde försvann arten ur Sveriges flora. Den har tidigare förekommit från Skåne till Norrlands kusttrakter.

Tidigaste belägget på Gotland är taget av Antonius Münchenberg, vilken åren 1701-02 insamlade växter på ön. Vidare finns exemplar tagna år 1840 i *Visby* samt nära *Burs* kyrka, 1852 från *Hemse*, 1853 i en kornåker vid Snäckers i *Hangvar* samt 1860 från Kinnars gästgivaregård i *Lummelunda*. Växten nämns från Gotland första gången 1861 då den sågs i Klintehamn i *Klinte*. 1879 togs den vid Kräklings i *Kräklingbo*. 1884 och 1892 hittades arten i *Sanda*. 1885 och 1892 finns fynd från Gervalds i *Hejde*. 1890 samlades den i Ljugarn i *Ardre*. Under början av 1900-talet ökar antalet fynd. 1909 beläggs lindådran från Norrkvie i *Grötlingbo*. 1911 hittas den vid Hägvide i *Stånga*, 1916 vid Nygårds i *Lau*, 1918 sågs den i lin öster om *Visby*. 1920 förekom ett stort antal växtplatser: *Visby*, *Vibble* i *Västerhejde*, vid järnvägsstationen och Hageby i *Etelhem*, Hästnäsmyr i *Väskinde*, Slite och Klints i *Othem* samt Kambs i *Lummelunda*. 1925 hittades arten vid tennisplanen nära Snäckgårdsbadens restaurang i *Visby*. En sista uppgift föreligger från 1934 då lindådra sågs i en linåker nära järnvägsstationen i *Roma*. De två senaste uppgifterna är yngre än året 1924, vilket åberopas av Aronsson m.fl. (1995) som sista fyndår i landet.

Liksom andra linogräs har lindådra eftersökts under senare år i åkrar med lin. Trots ökad odling av denna gröda har inga av dess ogräs återfunnits. Frörensningen tycks numera vara mycket effektiv.

Ryssros, *Rosa jundzillii*

Den enda noteringen för Sverige härrör från ett belägg taget på Stora Karlsö i mitten på 1800-talet av E. M. Cornell. Denna kollekt bestämdes 1893 till ryssros av Francois Crépin, verksam vid botaniska trädgården i Bryssel.

Denna ros har sin huvudutbredning i Öst- och Mellaneuropa och förekommer närmast i Brandenburg i Tyskland.

Linnmåra, *Galium spurium* ssp. *spurium*

Liksom förut nämnda linogräs försvunnen från Sverige på grund av minskad linodling och bättre frörensningmetoder. Senast sedd i landet 1989, då på ruderatmark i Småland.

De gotländska fynden är få och alla utom ett är från 1800-talet. Första belägget (?) togs av C. F. Nyman i *Lärbro* 1840 (år något osäkert). Vid P. C. Afzelius resa på ön 1841 insamlades denna växt både från åkrar på stranden i *Burs* samt från en linåker nära kyrkan i *Etelhem*.

O. A. Westöö hittade linnmåra vid Robbiens i *Klinte* år 1852 och en annan gotlandsbotanist, S. G. Hulteman, samlade växten vid Grens i *Mästerby* 1884. Det enda fyndet

från 1900-talet föreligger från en linåker vid Urgude i *Sproge*, där Karl Johansson noterade linnmåran 1910.

Linsnärja, *Cuscuta epilinum*

Ytterligare ett linogräs som försvunnit i och med att linodlingen upphörde och frörensningen förbättrades. Den ansågs med sina snärjande stjälkar som ett svårt ogräs. Arten var tidigare spridd från Skåne till Västerbotten, men har varit ovanlig sedan 1930-talet och sågs senast i Närke 1954.

Gotländska uppgifter är få och Johansson (1897) betecknar arten som ”sällsynt enär lin föga odlas”. Han anför dock följande uppgifter och belägg: *Sanda, Etelhem* (1855), vid Linhatteträsk i *Öja* (1855) samt 1882 från Prästgården i *Hörsne*. Noteringen från Hörsne är den senast belagda från Gotland. Belägg finns från detta område 1881-82, då linsnärjan samlades mellan kyrkan och Smiss.

Vallfibbla, *Crepis nicaeensis*

Denna växt är som namnet antyder inkommen med orent vallfrö. Den förekom under slutet av 1800-talet och första halvan av 1900-talet (enstaka förekomster senare) i val-lar och ibland i gräsmattor. Den är uppgiven från Skåne till Medelpad och senast antecknad för Sverige 1981 förutom en tillfällig notering 1990. Artens förekomster i landet är redovisade av Hylander (1943).

Från Gotland finns vallfibbla omnämnd från 1861 till 1935 samt 1981. Första upp-giften (1861) är några belägg från Klintehamn i *Klinte*, där den växte bland timotej ”bakom Bachérs”.

Nästa notering föreligger från Nygårds i *Västerhejde*, där den samlats åren 1878 och 1888 (i tallplantering). E. Th. Fries hittade vallfibbla i det närbelägna Vibble i *Väster-hejde* mellan 1923 (i vall) och den är belagd åtminstone fram till 1931 (Dessutom skri-ver Fries i brev till Hylander 1935: ”rikligt i en gammal luzernvall”).

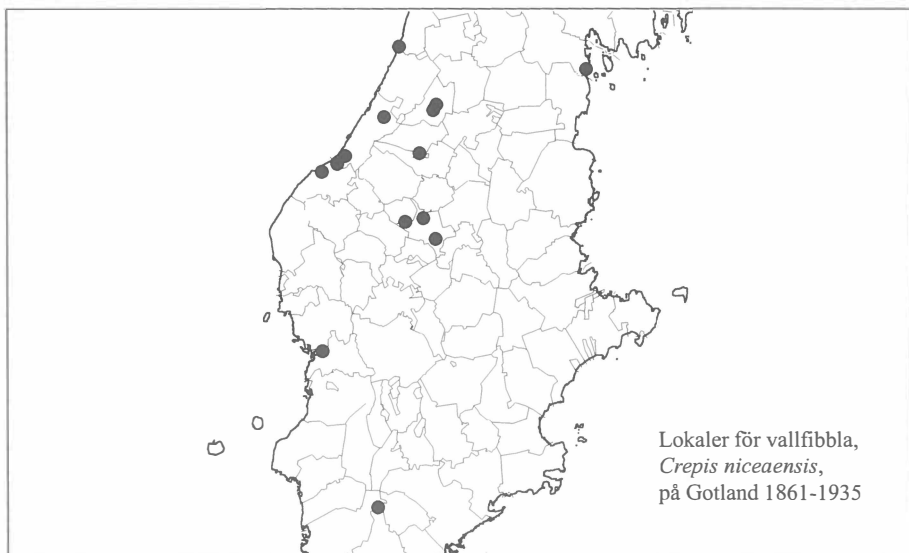
Från Allekvia i *Endre* finns växten belagd mellan 1887 och 1907.

I *Visby* är denna art sedd från 1888 (enstaka) till 1919 då den samlades i en timo-tejvall vid Visborgs slätt av T. Vestergren. Vid den senare växtplatsen hittades den dess-förinnan senast 1910 av E. Th. Fries. Fries hade då också sett vallfibbla på banvallen vid Hästnäs år 1909. Ett belägg föreligger även från Södervärn, där Fries samlade den 1916.

1889 samlade I. G. A. Collin fibblan i Slite i *Othem*.

Flera uppgifter finns även från *Bro* socken, där de flesta beläggen är samlade vid kyrkan. På denna lokal togs den 1894, söder om kyrkan på en åkerren, samt 1901 och 1902 nära kyrkan. Till sist belades arten av Vestergren från Ytlings åren 1918-19.

Vid Bruket i *Lummelunda* hittades vallfibbla från 1894 till 1904.

Vidare anges denna fröinkomling från Timans 1892 och Kungsgården 1899 båda i *Roma* samt från Suderbys i *Akebäck* där arten sågs av E. Th. Fries senast 1910. En belägg finns också från Stora Havor i *Hablingbo*, där den 1902 växte på "stengärdet vid Mästermyr".

Slutligen finns vallfibbla antecknad från en gräsmatta i en trädgård nära kyrkan i *Sjonhem*. Här sågs den första gången senast 1914 och i ett brev från Fries till Hylander 1935 uppgavs den på nytt.

I senare tid uppgiven endast från Sockerbruksparken i *Roma*, "på två platser" 1980 (Nilsson 1981), men förgäves eftersökt under senare år. Vi har också fått en uppgift om att fyra exemplar växte i parken 1995 strax innanför grinden (J.-E. Vik i brev), men inte heller dessa har vi lyckats återfinna. Vi bedömer vallfibblans status på denna lokal som osäker och vidare efterforskningar är därför angelägna.

Dvärgag, *Cyperus fuscus*

Detta lågvuxna halvgräs har tidigare förekommit främst i Skåne och på Gotland. Den är anpassad till att efter varma och torra sommarmånader växa på bar torv eller dy vid uttorkande dammar och sjöar. Arten har alltid haft förmågan att efter lång tids frånvaro åter dyka upp under år med optimala betingelser. Den sågs senast 1950 i Skåne.

Dvärgag tillhörde säkerligen Gotlands ursprungliga flora och är känd från *Vamlingbo* i söder (från tidigt 1800-tal) till *Tingstäde* i norr (fram till 1947). Växtmiljön på ön var främst bryor (gotländska = vattenhål) men även "på en åstrand" förekommer. Tidigaste litteraturuppgiften finns hos Wahlenberg (1826), som refererar till J. H.

Elymus fuscus L.

Solf. Vamlingbo brya i Thorsbrya
mell. Bonsarve och Roffins 18 3/8 63

C. O. Nordstedt

Wallman, vilken gjorde en resa till ön före 1820. Dessutom gjorde Wallman resor på Gotland 1833-35. Hartman (1832) anger att arten blivit noterad från Rofinds vid Långmyra i *Vamlingbo*. Denna notering måste alltså, om den härrör från Wallman, gjorts vid hans tidigare besök på ön. Säve (1837) omnämner samma fynd på följande sätt (översatt från latin): ”i gräsbevuxna fuktmarker nära Rofinds i Vamlingbo mot Långmyrs norra ände”. I detta område (samma växtplats?) finns belägg tagna 1863 med lokalbeteckningen ”Thorsbrya mell. Bonsarve och Roffins” (C. O. Nordstedt; några exemplar och etiketten från ett herbarieark i Visby återges i bild på denna sida).

På ett av arken finns kommentaren: ”På samma ställe der den enl. gästgifvaren i V uppgift först togs af Wallman” (Lindberg, 1977). Denna brya låg enligt Lindberg tidigare söder om en vägkrök mellan de ovan nämnda gårdarna. Vid omläggning av denna vägsträcka fylldes bryan igen och hamnade under vägen! Belägg finns från Thorsbrya även 1878 och 1881.

Från *Vamlingbo* har dvärgagen även samlats under första halvan av 1800-talet i Rofinds surbrunn, som låg nära och västnordväst om byn. Enligt Lindberg (1977) ut-

görs denna brunn av en kvadratmeterstor gräsbevuxen grop med mycket litet vatten. En tredje växtplats i socknen anges ligga nära kyrkan, i ett dike vid vägen mot Svalstade. Här hittades dvärgagen av Angelin före 1837.

Nästa uppgift härrör från Gunildekviar i *Sanda* där Fr. Ahlfbengren hittade växten 1878. Namnet ”kviar” betyder mindre väg på gotländska. Från det närbelägna Övide i samma socken sågs växten av Fries 1933-35. År 1886 samlades arten vid Gandarve i *Dalhem*. Ingen mer exakt lokal anges. Från Libbenarve i *Havdhem* redovisar E. Th. Fries en växtplats 1940. På grund av den varma sommaren fanns arten då rikligt öster om gården. Vid Furubjers i *Tingstade* fanns detta halvgräs mellan 1912 och 1947. Det växte här på åstranden mittemot gården. Detta är sista kända lokalen för dvärgagen på Gotland.

Lindberg sökte efter arten vid de gotländska lokalerna i slutet av juli 1976. Detta datum kan möjligen vara något för tidigt på säsongen, då de flesta belägg härrör från månaderna augusti och september. Under den gångna sommaren 1997, som får betecknas som ovanligt varm, genomfördes i augusti-september flera eftersökningar av dvärgag på de tidigare kända växtplatserna (Gun Ingmansson, Bo Göran Johansson, Jörgen Petersson, Karin Wågström). Tyvärr gjordes inga fynd, varför vi kan förmoda att dvärgagen är utdöd på ön.

Fin tofsäxing, *Koeleria macrantha*

Detta gräs inkom med utländskt gräsfrö till lundartade parker och försvann från Sverige i början av 1980-talet. Det finns få fynd efter 1930. En enda säker uppgift finns från Gotland. 1909 samlades arten i Nygårds park i *Västerhejde* av E. Th. Fries. Belägg är kontrollerat av bl. a. Hylander.

Linrepe, *Lolium remotum*

Ytterligare ett linogräs som försvunnit ur Sveriges flora. Detta gräs var beroende av att som frö följa med ut vid sådden av linet, eftersom det inte klarar av att övervintra i markens fröreserv. I landet senast noterad i Hälsingland 1951. På Gotland sedd senast 1924 i en linåker söderut från Klintehamn i *Klinte*.

Första uppgiften föreligger från 1850 då växten hittades i en linåker i *Burs* av C. Reuterman.

Under andra hälften av 1800-talet även funnen 1855 i *Etelhem* samt med mer exakt lokal vid Västringe i samma socken 1888, *Linde* 1857, *Mästerby* 1884, *Hejde* 1884, vid Ljugarn i *Alskog* 1890, *Väte* 1892 samt *Visby* 1899. Under början av 1900-talet insamlades linrepe i *Tingstade* 1908, vid Norrkvie i *Grötlingbo* 1909, vid Hågvide i *Stångå* 1911 och öster om *Visby* 1918 förutom noteringen vid *Klinte* 1924.

Dårrepe, *Lolium temulentum*

Först uppgiven från Gotland av Linné. Han såg under sin resa på Gotland år 1741 detta illa sedda åkerogräs i *Gothem* och i *Rone*. 1850 samlades gräset i en kornåker i *Burs* och under 1800-talets senare hälft även i *Etelhem* 1855, Lukase i *Hablingbo*, *Silte*, *Öja*, vid Sudergårda på *Fårö*, i sandiga havreåkrar vid Holmudden på *Fårö* 1895 samt vid *Roma* station 1899. Mathias "Masse" Klintberg samlade dårrepe eller "skäde" ("känn-skädu"), som han anger dess gotländska namn till, från "Botels Lars linstycke" i *Lau* 1916. Det sista gotländska fyndet är från Sudergårda på *Fårö* 1919, där den återfanns av Gustaf Larsson. I en intervju för *Rindi* 1983 berättar Gustaf Larsson om fyndet (Rosvall 1983).

Som namnet antyder är detta gräs giftigt och fanns förutom i åkrar även på ruderat-mark. Förutom ett tillfälligt fynd i Stockholm 1986 ej sedd i Sverige sedan 1955.

AKUT HOTADE ARTER (HOTKATEGORI 1)

Dvärglåsbräken, *Botrychium simplex*

Denna lilla ormbunke (2 - 10 cm) har på Gotland en av sina två förekomster i landet. Den finns även på en skogsväggkant i Dalarna. De gotländska fynden finns på *Fårö*, där den växer på sandiga betade havsstrandängar. De första noteringarna gjordes år 1931, då Axel Harpen först hittade och K. G. Ridelius insamlade dvärglåsbräken vid Fifang, Ekeviken. Den växte då i sand, strax norr om vägen, vid bukten nordost om Stora Gåsemora. Senare samma år noterade Ridelius ännu en växtplats någon kilometer mot nordväst. Bland följeväxterna på växtplatserna 1931-32 nämner Ridelius honungsblomster, rutlåsbräken och ormtunga. År 1953 samlades ett till lokalen ej specificerat exemplar någonstans på *Fårö*.

Efter dessa fynd tycks arten ha försvunnit och trots eftersökningar (Fåhraeus 1981) har den ej återfunnits på lokalerna söder om Ekeviken. Glädjande nog hittades år 1980 cirka 200 exemplar på en betad strandäng längre västerut på *Fårö*. Här har arten hållit sig kvar och fanns 1994 med 98 exemplar, 1995 sågs inga exemplar (Stig Högström), 1996 noterades 11 exemplar (Anders Nissling) i området. I mitten av maj 1998 sågs 53 små plantor på lokalen (Anders Nissling). Dvärglåsbräken är ytterligare en art där eftersökning på lämpliga lokaler skulle kunna ge nya växtplatser.

Mjältbräken, *Asplenium ceterach*

Denna kalkälskande ormbunke har sin enda växtplats i Norden på Grogarnsberget i *Östergarn*. Den upptäcktes här 1949 av Eidan Lindsten och Göte Nylén (Nylén 1949).

Fyndåret fanns 24 rosettgrupper samt 3 enstaka plantor längs 12 meters längd av en klipphylla. Dessutom växte tre rosettgrupper på ett klippblock 50 meter mot syd. Mjältbråken har försvunnit från den senare växtplatsen, men finns fortfarande kvar på klipphyllan. Dess numerär har dock gått tillbaka och 1996 inräknades fyra exemplar (Gun Ingmansson). Främsta hoten utgörs av konkurrens från svartbråken samt illegal insamling (arten är fridlyst). Vid ett tillfälle på 1980-talet kom några får ned till växtplatsen. Turligt nog överlevde ormbunken trots brist på betesväxter för djuren.

Näbbtrampört, *Polygonum oxyspermum*

En sandstrandsväxt som har sin världsutbredning främst i Östersjöområdet, Sveriges västkust, Sydligaste Norge samt några lokaler i Danmark. Aktuella förekomster i Sverige finns på Gotland samt i Bohuslän (en lokal). Tidigare är arten känd även från Skåne, Öland och Södermanland.

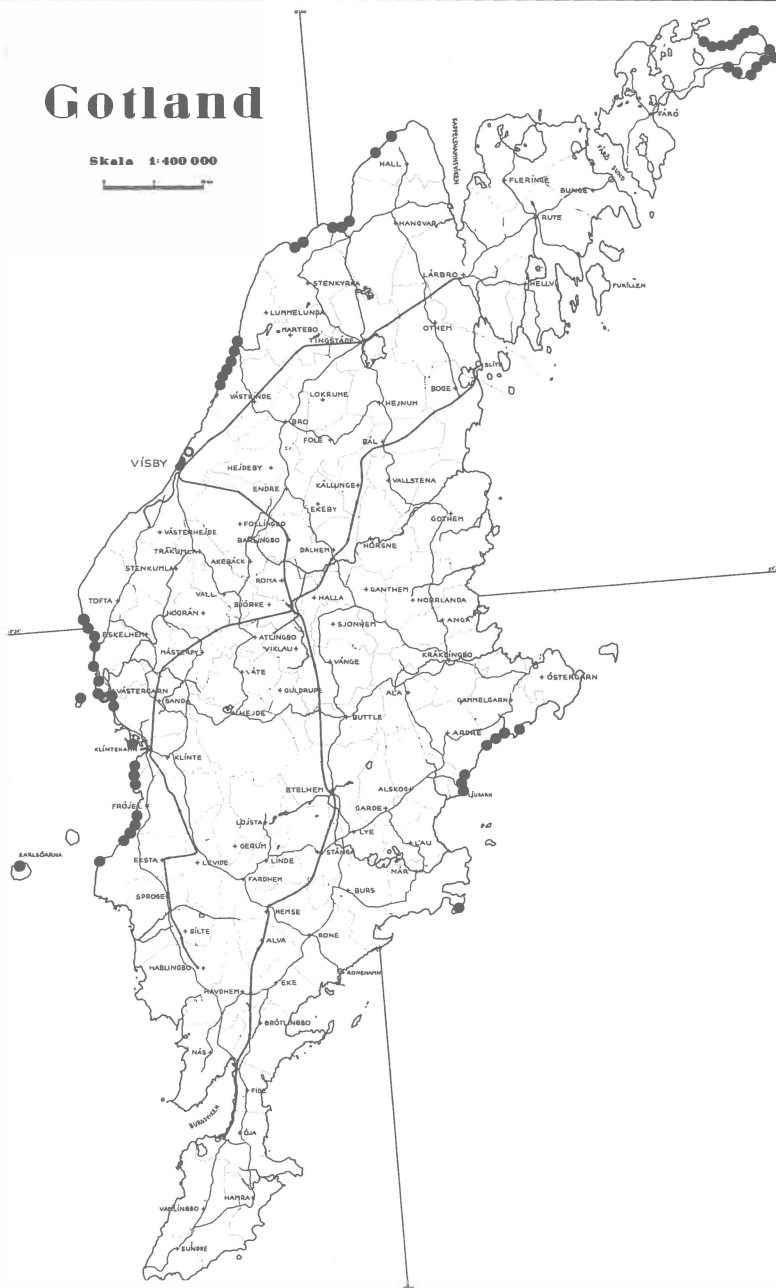
Första belägget för växten på Gotland härrör från *Lummelunda* där G. Lagerheim insamlade näbbtrampört i augusti 1880 (även 1909). Åren 1881, 1883 och 1888 insamlades den på Sågholmen/Vivesholm i *Sanda*. 1883 uppges arten från Svältholmen i *Västergarn*. Samma år och 1888 även från Utholmen i samma socken. Norr därom vid Gnisvärd i *Tofta* föreligger insamlade ark åren 1889-1912. Från Stora Karlsö i *Eksta* socken finns arten uppgiven 1899 (se även nedan).

Under början av 1900-talet tillkommer belägg 1902 från sandstranden vid Brissund i *Väskinde* (även 1923, 1927, 1941), 1930 från Lickershamn i *Stenkyrka* (även 1944), 1919 från Ireviken i *Hangvar* (även 1925), 1932 från stranden vid Brime (cirka 500 meter söder om Gustavs fiskeläge) i *Fröjel*, 1935 från Djupvik i *Eksta* samt Ekeviken på *Fårö*, 1936 från Närshamn i *När* och 1949 från en exponerad havsstrand intill Holmuddens fyr på *Fårö*.

Bengt Englund inventerade i två omgångar de gotländska stränderna dels 1928-30 och dels 1933-36. Han ger därmed den hittills bästa bilden av näbbtrampörtens utbredning på Gotland. Noteras bör dock att Gotska Sandön saknas i Englunds inventeringar. Av den prickkarta, som finns i Englunds avhandling, kan lokalerna preciseras någorlunda. Här publiceras Englunds originalkarta vilken finns i föreningens ägo. Följande nya växtplatser kan utläsas: Skansudd i *Eksta*, norr om Gannarreviken i *Fröjel* till sydväst om skjutbanan vid Klintehamn i *Klinte* tre lokaler inprickade, söder om Västergarns samhälle i *Sanda*, Västergarnsviken, Kronholmens fyr och Bibosvik i *Västergarn*, nordväst Sigvards i *Eskelhem* (*Tofta* socken?), Tofta strand i *Eskelhem* och *Tofta* tre lokaler inprickade, Brusviken i *Väskinde* till norr om Bruket i *Lummelunda* sex lokaler inprickade (Brissund tidigare känd) samt stranden norr om Helendskog och nära Nors fiskeläge i *Hall*. På *Fårö* gjordes följande fynd 1934: Ekeviken till Skärsände sju lokaler inprickade, norr Holmuddens fyr till söder om Ava fem lokaler inprickade och väster om Ava till Sudersand två lokaler inprickade. År 1934 hittades även en lokal i västra delen av Gryngeviken i *Gammelgarn* samt tre inprickade lokaler sydväst om Sjauster i *Gammelgarn* (även *Östergarns* socken ?). År 1936 tillkommer

Gotland

Skala 1:400 000

Utbredningen av nåbbtrampspår, *Polygonum oxyspermum*, under 1930-talet. Efter Englund (1942 a).

tre inprickade lokaler mellan Ljugarn och Folhammar i *Ardre* och slutligen 1937 en lokal på sydöstra delen av Närsholmen i *När*. Englund anser att arten då var under spridning längs den östra kusten. Förutom Englunds egna fynd har han ett tidigare fynd inprickat vid Norderstrand norr om *Visby*, vilket författaren till denna artikel ej har hittat i andra källor.

Under andra hälften av 1900-talet uppges arten 1959 från Gotska Sandön, *Fårö* socken. Vidare finns ett fynd på den gamla växtplatsen på Stora Karlsö i *Eksta*, där växten 1969 noterades på stranden öster om bryggan i Norderhamn. Även Englund fann arten i området under sina inventeringar. Numera verkar den dock vara utgången på Storön.

De senaste 15 åren har en del återfynd och ett antal nyfynd gjorts i samband med inventeringar för Projekt Gotlands Flora. År 1983 hittades ett exemplar i Langstiteviken i *Eksta*, vilket är det hittills sydligaste på västra sidan av ön. 1986 gjordes dock det allra sydligaste på ön, då en växtplats noterades på sandstranden nordväst om Heligholmen i *Vamlingbo*. Samma år växte arten med två stora exemplar även i västra delen av Sudersandsviken på *Fårö*, men försvann direkt och kunde ej återfinnas nästkommande år. Då fanns dock ett exemplar just väster om tältplatsen. Dessutom växte cirka tjugo exemplar på Englunds gamla lokal väster om Ava. Året därpå 1988 noterades 125 plantor i området.

Rika växtplatser hittades 1988 även på Gotska Sandön, *Fårö* socken. Sammanlagt sågs 209 exemplar med följande fördelning: Bredsandsudde till Beckrevet 86 exemplar, Las Palmas 94 exemplar, Säludden till Kyrkudden 24 exemplar, Nyhamn 1 exemplar, Vinbukten 1 exemplar och Varvsbukten 1 exemplar.

1988 återfanns arten även på den gamla växtplatsen i Lickershamn i *Stenkyrka*, då fyra exemplar fanns på sandstranden öster om hamnen. En annan gammal lokal noterades 1990, då cirka 50 exemplar växte på stranden nordost och sydväst om Nors fiskeläge i *Hall*. Lite längre söderut vid Sigsarvestrand i *Hangvar* hittades flera exemplar 1992. Slutligen återfanns näbbtrampört på de tidigare kända lokalerna i Ireviken i *Hangvar* 1993, då sex exemplar växte nära bäckens utlopp. Året därpå inräknades cirka 200 exemplar med utbredning från stranden 150 meter sydväst om Ireåns utlopp mot nordost till Svarthäll.

Näbbtrampört är en art med begränsad världsutbredning, vilken vi på Gotland har ett särskilt ansvar för p.g.a. våra relativt rika lokaler. Den blir riklig åren efter att stormar rört om i sanden på stränderna, men kan också snabbt försvinna. Arten verkar försvinna från de allra mest frekventerade badstränderna. Enligt Englund krävs även en viss inblandning av tång i sanden för att den skall trivas. Vi får hoppas att näbbtrampörten överlever på några av de mer avlägsna sandstränderna på Gotland.

Gatmålla, *Chenopodium murale*

Denna relativt storvuxna målla trivs bäst på lite skräpiga områden såsom gårdar, ruderatmarker, bangårdar m.m.. Den finns fortfarande kvar på några lokaler i Skåne. Första

uppgiften från Gotland härrör från Göran Wahlenberg, som i sin gotländska flora i början av 1800-talet omnämner arten från *Vall*. Från 1880-talet fram till 1939 finns uppgifter från olika delar av *Visby*. Följande angivelser är lite mer exakta vad gäller växtplatsen: Adolfsberg (1909, 1918), Snickerifabriken söderut (1906-09, 1913) samt Kvarnvägen 5 (trädgårdsogräs, 1939). Gatmålla växte även i Slite i *Othem* år 1925.

Stinkmålla, *Chenopodium vulvaria*

Detta är till skillnad från föregående art en småvuxen målla, som lätt kan bli förbigången. Den har dock en karakteristisk doft. Från att tidigare ha haft spridda förekomster i södra Sverige, återfinns den idag enbart på några växtplatser i sydvästra Skåne.

Första noteringen avseende denna art på Gotland finns hos S. Landeberg, som uppger att stinkmållan i början av 1800-talet växte på gator i *Visby*. Från Visby finns noteringar ända fram till 1942. Mer exakta uppgifter finns från Gamlehamn (dvs. nuvarande Almedalen), där den fanns åtminstone 1852 till 1871. På det närliggande Donnersplats samlades stinkmållan 1887. Vidare anges arten från Stora torget (1907) och från Södertorg (1888, 1942). Just utanför staden noterades stinkmållan som sparsam vid Kungsladugården (1910).

Denna växt är dessutom uppgiven för ett antal hamnplatser runt om på ön. Under slutet av 1800-talet sågs den vid Kappelshamn i *Hangvar* (före 1888), Gnisvärds fiskeläge i *Tofta* och hamnen i *Västergarn*. Dessutom föreligger anteckningar om växten från Klintehamn i *Klinte* (1860, 1910, 1918), där arten åtminstone 1910 förekom som barlastväxt på hamnarmen.

Titta gärna efter denna lilla målla i rabatter, trädgårdsland och mellan gatstenar t.ex. i Visby. Den kan möjligen ha undgått upptäckt under senare år. Ett återfynd skulle vara mycket glädjande.

Spädnarv, *Arenaria leptoclados*

Denna art är mycket svår att avgränsa från sandnarv, *A. serpyllifolia*, och den har ofta betraktats som en underart av *A. serpyllifolia* (så är den exempelvis noterad i Gotlands Botaniska Förenings förteckning över Gotlands kärlväxter 1994). Spädnarven växer i öppen sandig mark, ofta i åkrar. Den är känd från södra Skåne, Blekinge och Öland, men har nu endast en aktuell lokal (Skåne).

Karl Johansson uppger denna underart som förekommande ”På hällmark exempelvis Torsburg (Hn); ...Sundre alvar”. De belägg som granskats inför publiceringen av Flora Nordica har dock underkänts av moderna botanister. Samtliga kollektorer i Riksmuseets herbarium har ombestämts till sandnarv, *Arenaria serpyllifolia*. Ett ark samlat av E. Th. Fries år 1942 från Högkint i *Västerhejde* samt ett exemplar från en kornåker i *Barlingbo* samlat av Karl Johansson år 1898 har dock båda bekräftats vara spädnarv

(det. Ulf Malmgren 1983). De båda senare beläggen finns i Uppsala.

Gaffelglim, *Silene dichotoma*

Inkom under 1800-talet med orent vallfrö och återfanns tidigare i fodervallar och annan kulturmark. Arten är känd från Skåne till Värmland, Närke och Uppland, samt tillfälligt upp till Norrbotten. Den är nu nästan helt försvunnen och förekommer endast i ett grustag i Östergötland samt tillfälligt i enstaka exemplar i Skåne och Västergötland.

Förekomster i gotländska klövervallar hittas först i slutet av 1800-talet. Första uppgiften härrör från Fr. E. Ahlfborg, som noterade arten från *Mästerby* 1885 (Witte 1912). Mer preciserad växtplats fås året därpå då G. Hulteman samlar den i en åker vid Båtels i samma socken. Några år senare 1889 hittas den i *Väskinde* samt vid Gamlehamn i *Visby*, där den på den senare lokalen förekommer ”några år” (Johansson, 1897). I övrigt finns under slutet av 1800-talet noteringar från Halldings i *Hemse* 1895 och från Valle i *Klinte* 1897 (senast).

Under början av 1900-talet verkar antalet lokaler öka. Sålunda hittas gaffelglimmen vid Gråbo i *Visby* 1902, på en gräsmatta i trädgården vid Gervalds i *Hejde* 1903 och år 1906 på en backe nära kyrkan i *Tingstade* samt i en klövervall i *Fole*. Året därpå växer den i en klöveråker vid Tjälbers i *Boge*, vilken enligt uppgift besåts med galiciskt frö. År 1908 växer den i Källunge odlade myr i *Källunge* samt 1909 vid Luxe i *Burs*. År 1910 (senast) tillkommer växtplatser i *Björke*, Ronehamn i *Rone*, vid Stora Hästnäs i *Visby* (även 1920) samt Nygårds i *Västerhejde*.

Under resten av 1910-talet uppnås ett maximum i nyfunna bestånd. 1912 finns växten ymnigt i en klövervall vid Hanes i *Endre*, 1914 bland klöver dels i *Lokrume* dels i *Barlingbo*, 1916 i *Visby*, 1917 bland klöver i *Dalhem*, *Vallstena* och *Othem* samt bland timotej nära kyrkan i *Öja*. Samma år växer arten även vid Norrbys i *Hall*. Året därpå växer gaffelglim vid Norrbys i *Hejdeby*, i en åker vid Klintegårda i *Väskinde* och i en vall vid Kullsarve i *Källunge*. 1919 noteras växtplatser i Fårösund i *Bunge* och Klintehamn i *Klinte*. Slutligen 1920 finns en uppgift om en förekomst vid vägen till Själsö i *Väskinde*. Därefter sker inga fynd förrän 1933 då arten hittas i en klövervall vid Nickarve i *Vänge*. Påföljande år finns den vid Ljugarn i *Ardre* samt i *Hogrän*. År 1938 noteras den vid Vikare i *Viklau*, 1941 i en klövervall vid Unghanse i *Öja*, 1943 i en klövervall vid Vägome i *Lärbro* samt 1948 dels i en klöveråker vid Ava på *Fårö* dels på en utkasthög i Ronehamn i *Rone*.

De sista kända fynden på Gotland gjordes av Bengt Pettersson 1956 och Mats Thulin 1973 längs vägkanten vid den nyanlagda vägen Ala-Ardre, respektive en väkant (vägen nyligen förbättrad) med diverse ruderväxter, vilken var belägen en kilometer söder om kyrkan i Alva. Möjligen kan växten fortfarande dyka upp i detta eller något annat område på ön.

Parksmörblomma, *Ranunculus acris* ssp. *friesianus*

En sydlig underart till vanlig smörblomma, som inkommit till landet med gräsfrö till parker och banvallar. Från att tidigare haft en utbredning från Skåne till Uppland återstår idag endast en lokal i vardera Västergötland och Uppland. Ändrad skötsel av äldre parker utgör ett hot mot växten.

De första uppgifterna rörande denna gräsfröinkomling föreligger 1852 (även fram till 1892) från Snäckgårdet i *Visby* (O. A. Westöö) samt på stranden vid Botvaldevik i *Gothem* (N. C. Kindberg). År 1892 samlades växten vid S:t Görans ruin norr om staden. Ett icke närmare specificerat belägg föreligger även 1897 från *Visby*. Samtliga dessa fynd har senare (se t.ex. Lönnroth, 1882) fastslagits vara bredbladiga former av vanlig smörblomma.

Första säkra växtplats på ön är istället parken vid Nygårds i *Västerhejde*, där parksmörblomman hittades första gången 1894. Därefter är den ett flertal gånger samlad i parken fram till 1947. På banvallen söderut från *Grötlingbo* anhalt samlades växten 1930 och 1940.

En någorlunda modern notering föreligger även från Sockerbruksparken i *Björke*, varifrån den av Örjan Nilsson uppgavs vara tämligen vanlig år 1980. Eftersökningar under senare år har dock ej givit något resultat.

Murgrönsmöja, *Ranunculus hederaceus*

Murgrönsmöja växer i eller utefter vattendrag samt i grunda pölar. Den föredrar näringsrikt men kalkfattigt vatten och kan även förekomma i brackvatten. Växten är tidigare känd från Skåne, Halland samt Gotland, men finns nu kvar enbart på några lokaler i Halland. Arten har minskat på grund av torrläggning, bebyggelse samt i viss mån insamling.

Första belägget på Gotland togs av J. P. Rosén år 1814 vid gamla hamnen (nuvarande Almedalen) i *Visby*. Häriifrån finns sedan under 1800-talet insamlingar fram till åtminstone 1882. På vissa kollektorer förekommer lite avvikande angivelser för lokaliteten: "Wisby gamla hamn vid en bäck" (1861); "in fossa infra "piphålet"" (1866); "vid cellfängelset" (1872); "Pepparhålet" (1872); "i rännen vid Pepparhålet" (1882); "i rännen nedom piperpumpen" (1882). Pepparhålet var beläget norr om fängelset och alltså klart skilt från lokalen i Gamlehamn. År 1855 anger O. A. Westöö på ett belägg "norr om Visby". Om detta innebär att murgrönsmöjan fanns i någon av småbäckarna norr om staden är osäkert. Sannolikheten att vi återigen skall se denna art på Gotland är dock minimal.

Gotlandsranunkel, *Ranunculus ophioglossifolius*

Denna växt är, som namnet antyder, i Sverige endast känd från Gotland. De närmaste växtplatserna finns i England (numera enbart ett område) och norra Frankrike. Utbred-

ningen i övrigt är mediterrän och den förekommer österut till Kaukasus. Arten växer på mark, som på våren är översvämmad och senare torkar upp. Den hittas därför i våtar och i bäckfåror. Antalet blommande exemplar kan variera starkt från ett år till ett annat. Växten är hotad av dränering, barrskogsplantering, igenväxning samt växtsamling.

Den första gotländska växtplatsen upptäcktes av O. A. Westöö år 1861. Den var belägen i en våtmark nära Själsöbäckens passage av landsvägen i *Väskinde*. Arten är känd från lokalen genom åren fram till åtminstone 1950. Talrika beläggsexemplar föreligger i offentliga herbarier, och troligen även i privata, varför en orsak till dess försvinnande kan vara den under lång tid företagna insamlingsverksamheten. Bengt Pettersson beskriver växtplatsen på följande sätt år 1950: "E om Själsö, våt nära landsvägen, vattendjup för tillfället c. 2 dm, temp. 5 - 7½°". Andra beskrivningar föreligger såsom: "i en uttorkad bäckbädd i ängen vid stora landsvägen strax ofvan 3/4 milstolpen (fr. Wisby)"; "vid en brunn ofvanför Skälsö".

År 1931 hittade så Bengt Englund gotlandsranunkel på andra sidan av ön i *Ardre*. Den växte då dels i en bäckfåra vid Litorinavallen och dels längs kanten av blottade kalkhällar sydväst om Helgmyr. På den förra växtplatsen i bäckfåran återupptäcktes arten 1985 på den senare har den ej kunnat återfinnas trots flera eftersökningar. En närbelägen lokal något uppströms den första har hittats på senare år.

I en alvarvåt väster om Katthammarsvik i *Gammelgarn* hittade Mats Thulin en ny växtplats 1968. Denna förstördes dock uppenbarligen redan i början av 1970-talet i samband med ett vägbygge. Samma person gjorde 1976 en ny upptäckt av en växtplats nära Sjauster i samma socken. Denna lokal utgörs av en svacka i en kalkhäll, vilken torkar ut senare på säsongen.

I nedanstående tabell redovisas räkningar, främst utförda av Ove Brestner och Stig Högrström, vilka genomförts under senare tid.

Tabell 1: Antal exemplar av gotlandsranunkel, *Ranunculus ophioglossifolius*, på de gotländska lokalerna 1976 - 1997.

År	Sjauster	Ardre
1976	30 ex.	-
1977	39 ex.	-
1980	124 ex.	-
1984	350 - 400 ex.	-
1985	-	8 ex.
1987	30 ex.	30 ex.
1988	-	0 ex.
1989	74 ex.	-
1990	30 ex.	-
1993	130 ex.	-
1994	några få ex.	-
1995	190 ex.	66 + 14 ex.
1996	3 ex.	0 ex.
1997	0 ex.	0 ex.

Något oroväckande kan de senaste årens negativa resultat tyckas vara. Man bör dock komma ihåg att gotlandsranunkeln kan variera markant från år till år. Möjligen kan väl även någon oupptäckt växtplats gömma sig i socknarna på östra Gotland.

Gotlandstrav, *Arabis planisilqua*

I Sverige är, som namnet antyder, denna art unik för Gotland. Dess huvudutbredning ligger österut i Ryssland med en del fynd i Baltikum. På Gotland har den främst hittats i utdikade myrar.

Det första fyndet gjordes av K. J. Lönnroth år 1849 i Akebäcksmyr. Ett av Lönnroths belägg anger växtplatsen till ”mitt i Akebäcksmyr”. Denna f. d. myr omfattar delar av *Akebäck*, *Roma* och *Vall* socknar. I Botaniska Notiser 1850 beskriver Lönnroth fyndet på följande sätt: ”Roma socken i den en gång upplöjda Akebäcksmyn. De få exemplaren voro utmärkta för sin serdeles grofva, något glatta växt (af ungefär en alns längd), sina täta blad med $\frac{1}{4}$ tum långa parallela och tilltryckta flikar vid basen, samt serdeles fina, långa och slaka skidor. Togos i början av juli”. En mängd belägg föreligger under andra hälften av 1800-talet och fram till 1919. Beskrivningarna av miljön för fynden är t. ex: ”nyplöjning”, ”bland timotej” eller ”bland vårsåden i åkerkanterna”.

År 1852 finns ett fynd från Fardume i *Rute*. Under senare delen av förra århundradet hittades denna korsblommiga växt även i Vängemyr i *Vänge*. Den fanns kvar här så sent som 1919 då den insamlades vid Gandarve. Vidare föreligger en uppgift från *Etelhem* år 1884, där arten sågs med endast några exemplar på banvallen syd om järnvägsstationen. Nämnas bör att banvallen här passerar i kanten av f. d. Tänglingsmyr.

År 1919 hittades en ny lokal i Hästnäsmyr i *Väskinde*. E. Th. Fries (1920) ger följande kommentar: ”I största mängd 1919-20. Synes ha inkommit med linfrö”. Här ges således en möjlig orsak till de gotländska förekomsterna. Fram till 1926 insamlades gotlandstrav i denna myr och senare gavs en mer preciserad lokalangivelse, då några belägg anges tagna vid Stora Bläsnungs i Hästnäsmyr vid järnvägen.

Efter dessa fynd år 1926 i Hästnäsmyr finns inga fynd förrän år 1989. Då återupptäcktes gotlandstrav med över 100 exemplar på artens ursprungslokal i Akebäcksmyr, *Vall* socken. Växtplatsen var kanterna på ett dike, som rensades två år innan återfyndet. Senare samma år hittades 25 exemplar i ett dike söder om det första. Den uppträder sedan dess årligen i det första diket. Antalet varierar dock: 1995 sågs 4 exemplar, 1996 hittades 4 exemplar, 1997 fanns 73 blommande stänglar på 25 exemplar och 1998 fanns mellan 300 och 400 blommande stänglar på ett litet avsnitt av diket. Detta år återkom den också i det södra diket, som rensats året innan; här fanns nu omkring 80 exemplar.

Eftersökningar i de ovan angivna myrarna kan möjligen ge nya återfynd, eftersom arten uppenbarligen har en förmåga att överleva i fröreserven. Vid en grävning eller rensning av t.ex. ett dike eller dylikt, kan denna fröreserv tydligen aktiveras efter lång tids frånvaro av växten.

Bäckfräne, *Rorippa microphylla*

Denna vattenväxt finns på näringsrik mark i eller invid källflöden och gynnas av blottor i växttäcket. Den är mycket lik källfräne (*R. nasturtium-aquaticum*) och bildar dessutom hybrider med denna art. Den är tidigare känd från Gotland samt från några lokaler i Skåne, men finns nu endast kvar på två närbelägna, individfattiga växtplatser i det senare landskapet.

Första belägget, taget av C. Reuterman någonstans på Gotland, är daterat 1850. Mer exakt växtplats namnges 1861, då flera botanister uppger Gamlehamn i *Visby* som lokal för de insamlade exemplaren. Härifrån finns sedan ark (bestämningen verifierad) fram till 1882. Från år 1863 finns även ett ark (bestämningen ej verifierad av andra botanister), vilket insamlats vid Snäckgärdet i *Visby*.

Norr om *Visby* föreligger även insamlade exemplar (verifierade) från Bruket i *Lummelunda* år 1925 samt från en källbäck vid stranden söder om Själsö i *Väskinde* år 1957.

Sedan länge är hybriden med källfräne känd från dessa och andra källbäckar från *Visby* upp till *Lummelunda*. Kan möjligen ren bäckfräne gömma sig i mattorna av hybriden?

[Pimpinellros, *Rosa pimpinellifolia*]

Från Gotland endast känd som odlad. För historik och status hänvisas till Johansson & Larsson 1996. Förutom uppgifterna i denna artikel är det också känt ett belägg, som togs av Bengt Pettersson vid Gnisvärd i *Tofta* 1947. Ursprung är okänt.

Spetsfingerört, *Schistophyllidium bifurcum*

Spetsfingerört inkom till Sverige under 1800-talet med barlast. Den förekommer med en lokal i Småland, en i Östergötland, två i Uppland samt en på Gotland. Den har tidigare gått under namnet *Potentilla bifurca*, men förs nu till släktet *Schistophyllidium*.

Johansson (1897) och Fåhræus (1982) beskriver växtens historia vid Holmudden på *Fårö*. Den kom in efter strandningen av ett ryskt fartyg cirka 1882, då lasten bärgades och lades upp där spetsfingerörten nu växer. Nu något mer än hundra år senare finns den spridd i gräsmark norr om fyren och täckte 1997 cirka 100 m². Beståndet är stabilt och inga synliga hot finns för närvarande.

Alpklöver, *Trifolium alpestre*

Alpklöver växer på torra platser i gles skog och på buskiga backar. Den hade fyra lokaler i Skåne men såg där senast år 1886. Ett gammalt fynd föreligger även från

Alpklöver, *Trifolium alpestre*, i Djuplunda den 4 juli 1987. Foto Stellan Hedgren.

Halland. Numera finns arten enbart på Gotland, där den upptäcktes 1985. Växten har en sydligare utbredning i Europa, men förekommer t.ex. även på Ösel i Estland.

I herbariet i Uppsala finns belägg samlade av J. P. Rosén i *Stenkyrka* på Gotland i början av 1800-talet (bestämningen har ej kontrollerats av oss). År 1950 samlade Erik Moberger ett belägg taget på en landsvägskant inom Träkumla annex stadsskifte i *Träkumla* socken söder om Visby. Denna växtplats bör överensstämma med någon av de lokaler som hittats under senare år. Från och med 1985 har flera växtplatser registrerats från Djuplunde i Visby till Tjängdarve i Träkumla. Nedanstående numrering av växtplatserna överensstämmer med numren i tabellen. 1: Örtrik torräng med gles tallskog strax söder om väggaraget och helt nära väg 142 vid Tjängdarve i *Träkumla*. 2: Bakom väggaraget, *Träkumla*. 3: Mellan väg 142 och grustag, *Träkumla*. 4: Öppen mark norr om grustaget, *Träkumla*. 5: I kraftledningsgata och i gläntor längs körväg bakom AMS förråd vid Djuplunde i *Visby*. 6: Sandig tallskog, i kanten mot betesäng cirka 50 meter nordost Langes hage, *Visby*. 7: Gles tallskog på åsen söder om vägen från Langes hage mot öster, *Follingbo*. 8: Rasbrant vid havsstrand, kulturpåverkad (med kolbitar i sanden) från närbelägen kalkugn på nordöstra delen av Lörgeudd, *Hellvi*.

Tabell 2: Antalet blommande stänglar 1987-1997 på åtta gotländska lokaler för alplöver, *Trifolium alpestre*.

År	lokal 1	lokal 2	lokal 3	lokal 4	lokal 5	lokal 6	lokal 7	lokal 8
1987	60	200	89	31	700	-	-	-
1988	40	240	67	33	600	160	257	-
1989	20	80	8	30	260	2	20	-
1990	37	106	28	14	388	216	31	-
1991	110	100	120	70	1020	100	280	-
1992	20	32	66	32	334	32	59	-
1993	5	15	70	10	200	40	40	-
1994	29	52	52	90	811	35	34	-
1995	3	23	88	35	426	20	13	-
1996	45	150	101	63	1430	10	75	-
1997	19	105	99	55	880	3	29	180

[Naverlönn, *Acer campestre*]

Enbart spridd från odling (se Johansson & Larsson 1997).

[Järnek, *Ilex aquifolium*]

På Gotland enbart förvildad från odling (se Johansson & Larsson 1997).

Äkta nålkörvel, *Scandix pecten-veneris* ssp. *pecten-veneris*

Nålkörveln är ett av våra sällsyntaste åkerogräs, vilket minskat dramatiskt under slutet av 1900-talet. Den har tidigare haft förekomster i Skåne, Småland och Västergötland samt på Öland och Gotland. Tillfälligt har den även noterats i Blekinge, Halland, Bohuslän, Östergötland, Uppland, Dalarna, Gästrikland, Hälsingland, Medelpad, Västernorrland och Norrbotten. På grund av förbättrad utsädesrensning och ogräsbekämpning har arten nästan försvunnit och detta ogräs finns idag endast kvar på Öland och Gotland.

Nålkörveln var under 1800-talet en relativt vanlig växt i gotländska åkrar. Till exempel anger Eisen & Stuxberg (1869) arten som "överallt ymnig i åkrarne" och Karl Johansson (1897) omnämner arten som "tämligen allmän" med en frekvens på lokalerna från "måttlig till talrik".

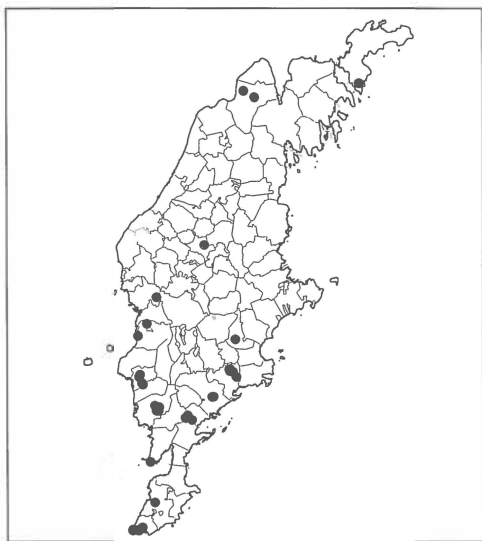
Den första noteringen rörande Gotland anförs av Linné (1761), vilken med Falk som uppgiftslämnare omnämner en växtplats i *Klinte*. Under början av 1800-talet tillkommer uppgifter (Säve 1837) från *Eksta* (även 1862), *Roma* (även 1844, 1849, 1889), *Vänge* och *Visby*. Dessutom sågs växten i *Hörsne* 1841 samt Takstens i *Lärbro* 1842.

Under senare hälften av 1800-talet insamlades/noterades den år 1852 från Hau och Lunderhage (även 1853) i *Fleringe*. Belägg utan mer exakt lokal finns 1852 från *Visby* (även 1855-1909). Vidare från *Visby* på en åker norr om Snäckgärdet 1858 (även 1885, 1899, 1905), i säd vid vägen till S:t Göran 1863, "Wisby, Skälsö" (*Väskinde* socken?) 1864, söder om staden 1880 (även 1884), *Visby hamn* 1884 (även 1905), norr om staden 1884 (även 1900), *Kopparsvik* 1892 samt i lerig rågåker och på naken jord vid järnvägen nära Stora Hästnäs 1898. År 1855 noteras nålkörveln från *Öja*, 1861 från *Klintehamn* i *Klinte* (även 1878, 1901, 1907, 1915), 1864 (senast) från *Gothem*, 1864 (senast) från *Suderbys* i *Västerhejde*, 1868 från *Smedgårde* i *Björke*, 1869 från *Stenstugu* i *Västerhejde* (även 1893), 1879 från *Stenhuse* i *Sanda* och från *Hallfreda* i *Barlingbo* samt *Jakobsberg* i *Follingbo* (även 1918), 1881 från *Linde* (även 1934) och *Snäckers* i *Hangvar*, 1883 från *Slite* i *Othem* (även 1888, 1911, 1927, 1934), 1888 från *Lye*, 1890 från *Stånga*, 1892 från *Gervalds* i *Hejde*, 1892 från *Lummelunda* (även 1928), 1895 från *Etelhem*, 1896 från *Östergarn* och *Vallstena*, 1897 från *Lojsta* (även 1899), 1897 (senast) från *Stux* i *Bunge* (även 1927) och *Austers* i *Hangvar* samt från *Sundre*.

Fortfarande i början av 1900-talet förefaller nålkörveln ha varit väl spridd på ön. Nya växtplatser noteras 1903 vid *Blåhäll* i *Tofta* (*Tofta* även 1923) och *Dalhem*, 1906 från *Martebo*, 1911 från *Buket* i *Lummelunda* (även på åkrar söder om bruket 1925) och från *Grötlingbo*, 1915 från *Vibble* i *Västerhejde*, 1917 från *Hoburgen* i *Sundre* (även vid *Majstre* 1929), 1918 från *Kullsarve* i *Källunge* och *Tjelder* i *Boge* samt från *Väskinde*, 1925 från *Lundbjers* i *Lummelunda* och *Kohlens kvarn* i *Visby* (även 1927), 1928 från *Ducker* i *Bunge*, 1930 från *Silte*, 1931 från *Henriksdal* i *Barlingbo*, 1933 från *Brissund* i *Väskinde*, 1934 från *Grogarn* i *Östergarn*, 1935 från *Tängelgårde* i *Lärbro*, 1937 från *Gervide* i *Sjonhem*, 1943 från *Bander* i *Mästerby* och *Rangsarve* i *Näs* samt år 1946 från *Valleviken* i *Rute*.

Åkta nålkörvel, *Scandix pecten-veneris* ssp. *pecten-veneris*. Foto Stellan Hedgren, Sundre juni 1992.

Registrerade förekomster av äkta nålkörvel, *Scandix pecten-veneris* ssp. *pecten-veneris*, på Gotland efter 1982.

Efter 1950 finns en uppgift 1956 från Sandhamn i *Fröjel*. Vidare noterades under Projekt Linné följande växtplatser år 1977: åkrar söder om Hoburgens fyrplats (se ovan) samt från rågåker och träda vid Digrans i *Sundre*, i vetefält vid Gervalds i *Vamlingbo*, i vetefält öster om Mulde i *Fröjel* och i rapsfält en kilometer öster om Medebys i *Havdhem*.

Under tiden för Projekt Gotlands Flora har en hel del uppgifter inrapporterats. Följande noteringar finns i vår databas (några av årtalen är ungefärliga): 1983 dels från en åker 50 meter öster om Hoburgsklippan, dels 500 meter sydsydväst, 600 meter syd och intill väg till Digrans i *Sundre*, på flera av dessa lokaler även senare år, samt i höstgröda på kalkmärgel en kilometer västnordväst kyrkan i *Vamlingbo*; 1984 från åkrar 400 meter sydost om Mårtens i *Sproge*, flera exemplar i lerig åkerkant cirka 500 meter öster om Snevide i *Havdhem* samt rikligt i en åkerkant en kilometer sydväst om Dämba på *Fårö* (sparsam 1985, mycket sparsam 1987; först funnen cirka 1980); 1985 i leråker cirka 500 meter söder om Snevide i *Havdhem*, enstaka exemplar i ogräsrik åkerkant vid Hemmungs i *Hablingbo* samt vid Aumunds i *Roma*; 1986 i en rapsåker två kilometer öster om kyrkan i *Alva* samt rikligt i en rapsåker vid Jakobs i *Näs*; 1987 i åker vid Aumunds i *Roma*; 1988 i rågåkrar en kilometer sydväst Skåls (längst ut på Näsudden) i *Näs*; 1990 i kornåkerkant 750 meter nordnordväst Hemmor backar i *Garda* och i en åkerkant S. Häftings i *Hangvar* (i samma område även 1996); 1991 i åkerkant 800 meter västnordväst Änggårde i *Rone*, dels i åker 700 meter nordväst, dels mycket rikligt i träda 1300 meter nordväst, dels mycket riklig i åkerkant 4-500 meter norr samt 1100 meter nordnordväst om Sigdes i *Burs* samt i åkerkant 200 meter nordväst Härdarve i *Eke*; 1992 i åkerhorn och i veteåker vid Kvie i *Hangvar*; 1993 rikligt i rågåker en kilometer sydost Hallsarve i *Lau* (3 exemplar 1997), i träda vid Hoburgen i *Sundre*, rikligt i veteåkerhorn 450 meter väster och ganska rikligt i havreåkerhorn 500

meter västsydväst om Snoder samt ett fåtal exemplar i kornåker 200 meter sydväst Lindarve i *Sproge*; 1996 relativt rikligt i en rågåkerkant 500 meter västsydväst om Nymans i *Fröjel*; 1997 enstaka exemplar i trädesåker 500 meter norr om Domerarve i *Habblingbo* samt nio exemplar i rågåkerkant 2,5 kilometer ostnordost Änges i *Burs*.

Trots nålkorvelns markanta tillbakagång har vi som synes fortfarande en chans att uppleva detta sällsynta åkerogräs i någon åker på Gotland. Den tycks även trivas i olika typer av gröda, men förekommer mest i hörn och kanter av åkrar, där sprutningen inte blir lika effektiv. Låt oss hoppas att arten kommer att överleva framöver.

Ängssilja, *Silaum silaus*?

En art som växer i kalkrika och varma lägen på öppen mark såsom vägkanter och pilvallar. Den är tidigare känd från ett fåtal lokaler i sydvästra Skåne, men finns nu endast kvar på en växtplats. Ängssiljan uppges av P. C. Afzelius som växande i en äng vid Slite hamn i *Othem*. Dock saknas beläggsexemplar och den har ej setts av andra botaniker på lokalen. Uppgiften får därför betraktas som osäker.

Rysk drakblomma, *Dracocephalum thymiflorum*

Rysk drakblomma anses ha inkommit med utländskt vallfrö. Den växer på sandig kulturmark, vid hamnar och ibland spridd till sandiga torrbackar. Den finns numera endast kvar i Medelpad och Ångermanland. De gotländska förekomsterna är få och härrör samtliga från sista delen av 1800-talet. Första fyndet gjordes vid Gandarve i *Dalhem*, där Albin Nilsson insamlade växten åren 1883 och 1885. Vidare finns noteringar från Ljugarn i *Ardre* år 1888 och från Hau i *Fleringe* år 1898.

Kransborre, *Marrubium vulgare*

Denna art är en gammal medicinalväxt och hittas numera främst på gårdsplaner och vägrenar, vid stengärdesgårdar, i rasbranter och hamnar samt på soptippar. Växten är värmekrävande, kalkgynnad och dessutom konkurrenssvag. Den har tidigare förekommit från Skåne till Uppland, men har minskat kraftigt och finns idag enbart på Öland (8 lokaler 1992) samt på Gotland.

Första uppgiften för ön härrör från Linné, som under sin resa 1741 skriver att växten fanns i byarna mellan *Lummelunda* och *Martebo*. Johansson anger i sin gotlandsflora 1897 arten som förekommande här och där från *Fleringe* till *Sundre*. Mängden på växtplatserna var enstaka exemplar till sparsamt. Från följande lokaler finns mer exakta uppgifter/belägg: År 1856 vid västra porten i *Visby* (Från Visby finns arten samlad även 1868, 1884, 1921 och 1925); 1860 Slite hamn i *Othem*; 1861 *Klinte* (även Klintehamn 1911); 1864 och 1881 *Stenkyrka*; 1872 *Burs*; 1873 Stora Karlsö i *Eksta*; 1882 *Hemse*; 1886 *Sanda* (även vid Prästgården 1925); 1888 Lundbjers i *Lummelunda* (även 1920);

1889 *Alskog*; 1889 *Boge*; 1891 *Sjonhem*; 1895 *Fridhem* i *Västerhejde* (även Högklint 1905 och Bjers 1909); 1911 Lilla Karlsö i *Eksta*; 1912 Gute i *Bäl*; 1914 Stationen i *Stånga*; 1931 Jakobsberg i *Follingbo*; 1939 Vid Ireviken i *Hangvar*; 1942 Klintegårda i *Väskinde*; 1946 Vid kyrkan i *Ganthen*.

Modernare noteringar finns redovisade av Projekt Linné och finns i Floraprojektets register.

Det starkaste fästet har kransborren på Lilla Karlsö i *Eksta*. Den växer här i av får-tramp orsakade blottor i rasbranterna mot Suderslätt. Dess frön fastnar även i fårens päls och sprids därmed runt i området och dessutom till lokalen i *Sproge* (se nedan). 1973 fanns 11 växtplatser på ön, 1976 uppges totalt 5-600 exemplar, 1987 500-1000 exemplar ("har ökat sedan hararna försvann"), 1994 257 exemplar samt 1995 222 exemplar. De senaste åren innebär en minskning, vilket är oroande. Arten bevakas här av Annacatrin och Björn Hjernquist.

Av övriga socknar verkar *Vamlingbo* ha flest fynd. Från 1970-talets mitt anger Projekt Linné tre lokaler med sammantaget enbart fyra exemplar. Vid samma tid (1976-77) rapporteras växten från Rofinds och Augstens, där den växte i ladugårdsmiljö. Från den senare gården förekommer uppgifter även 1981 och 1994, då kransborren förekom på en soptipp 3-400 meter söder om gården. Från ett torp vid Gervalds finns noteringar 1981 och 1995.

Från grannsocknen *Hamra* finns arten uppgiven från gårdsmiljö vid Linhatte 1977 (10 exemplar) och väster om vägen vid Suders 1983. Därefter finns inga noteringar registrerade.

Från *Östergarn* uppges 1977 två lokaler med vardera ett exemplar. Den ena lokalen var vid en gammal gård i Katthammarvik och den andra på en gårdsplan i Herrvik (även 1985). Därefter finns inga noteringar registrerade.

Vid kvarnen Plågan söder om *Visby* har växten setts åtminstone sedan 1981. Åren 1994-95 fanns enbart ett exemplar, 1996 nio sterila och tre blommande skott samt 1997 23 stänglar i två grupper varav en del med blommor (Elsa Bohus Jensen).

Åtminstone åren 1983 och 1987 fanns en växtplats för arten i en fårbetesbage i kalkbranten vid Juves i *Sundre*. På grund av minskat bete växte området igen och kransborren försvann. De senaste åren har fårbetet återupptagits och vi får därför hoppas att frön överlevt och att växten återkommer.

Bakom vandrarhemmets annex i *Lärbro* uppges arten 1985, men därefter saknas uppgifter. År 1988 togs ett belägg från Takstens (leg. G. Hagberg).

Från Lilla Karlsö har kransborrens frön i fårens ull spridits till vinterbetesmarkerna sydost om Klase fiskeläge i *Sproge*, där arten noterades 1993.

1993-95 (något av dessa år) fanns ett litet bestånd 200 meter öster om Gans gård, *Näs*. 1994 noterades 3-4 exemplar vid en gammal lada 600 meter nordost om det stora vindkraftverket ute på Näsudden. År 1996 fanns enbart grunden kvar av ladan och antalet exemplar av kransborren hade då ökat till tio.

Vi vill gärna ha in uppgifter från flera av de ovan uppräknade växtplatserna. Om någon är intresserad att vara floraväktare för arten kontakta Elsa Bohus Jensen.

Kransborre, *Marrubium vulgare*, på Lilla Karlsö juli 1991. Foto: Stellan Hedgren.

Ädelmynta, *Mentha × gracilis*

En sedan länge odlad hybrid, troligen mellan åkermynta och grönmynta (Hultén 1971), som spridit sig från odling. Eftersom den nu är sällsyntare i odling har även de naturaliserade bestånden minskat. Den har spridit sig till odlad mark och annan mark vid gårdar och har tidigare förekommit från Skåne till Hälsingland. Den är nu nästan försvunnen och har de senaste åren, förutom en del tillfälliga fynd, endast varit bofast på en lokal i vardera Blekinge, Östergötland, Uppland och Dalarna. Ett fynd utanför trädgårdar har därefter gjorts även på Gotland. Växtens former och förekomst på ön behandlas av Johansson & Larsson (1997). I nedanstående lokaluppgifter betecknas 'Verticillata', gleshårig ädelmynta, med (V) och 'Submascula', gotländsk ädelmynta, med (S).

Första uppgifterna om förvildade förekomster finns hos Afzelius (1844), som företog en resa på ön 1841. Han hittade då växtplatser vid en lammgift nära kyrkan i *Fide*, på vattnet i en äng vid Kyllaj i *Hellvi* samt som ogräs i en trädgård vid Magnuse i *Gotthem*. Från samma år finns även ett belägg från *Hamra* (V). 1842 växte ädelmyntan i små rännilar vid Bruket i *Lummelunda* (V).

Från *Visby* rapporteras växten första gången 1849 och då som ogräs i en trädgård. 1899 fanns den vid Sandbryor nära Skrubbs (V), 1908 och 1917 vid Gråbo (V) samt 1910 samma lokal (S), 1913 Skrubbs samt 1925 Follingboväg (V).

År 1852 växte ädelmyntan i Prästgårdens trädgård (V) i *Hörsne*, 1853 i trädgården vid Tänglings sydligaste gård i *Etelhem* (V) samt som ogräs i trädgården vid Kyrkjuves i *Vänge* (V).

I en handskrift av O. A. Westöö (avskriven 1864) finns växten uppgiven från Lauters på *Fårö* och Storugns i *Lärbro* (V).

1866 fanns den i *Hejde*. Från det närbelägna *Klinte* uppges ädelmynta 1879 i ett dike vid landsvägen i Klintehamn (V) samt i en å invid landsvägen från Klintehamn till kyrkan (V) (samma?) och 1912 från Snögrinde. I slutet av 1800-talet växer den 1882-83 i *Alva* (V), 1889 vid File i *Othem* (V), 1890 vid Hageby i *Etelhem* (V) (möjligen senare hos Johansson, 1910, omnämnd som var. *baltica*), 1891 vid Gute i *Bäl* (V) (möjligen senare hos Johansson, 1910, omnämnd som var. *baltica*) samt 1897 i *Bro* (V).

Under 1900-talet finns nya uppgifter åren 1900-31 i ån vid Furubjers i *Tingstäde* (V). Från *Sanda* finns noteringar 1908 och 1935 vid Prästgården (V), 1910 (senast) vid Ganne (V) samt 1947 i en potatisåker vid Smitts. Åren 1908-09 fanns växten i en potatisåker vid stationen i *Hemse* (V). Från *Stånga* station finns belägg 1909 och 1922 varierande angivna som (V) och (S). 1910 växte den dels i ett avloppsdike vid Dunegårda i *Dalhem* (V) (möjligen senare hos Johansson, 1910, omnämnd som var. *baltica*), dels vid landsvägen nära Gustavs i *Fröjel* (V) (möjligen senare hos Johansson, 1910, omnämnd som var. *baltica*), dels i en åker nära kyrkan i *Väskinde* (V) samt vid Stora Mörby i *Lokrume* (S). I en å vid Gustavs i *Fröjel* (jämför ovan) samlades den även 1925 (V). År 1920 och 1925 fanns ädelmynta vid Hallvards i *Västerhejde* (V), 1924 vid Nytorp i *Sproge* (V), 1929 i en kornåker vid stationen i *Alva* (V), 1934 (senast) dels vid Änge i *Burs* (V), dels vid Kattlunds (V) och Sallmunds (V) i *Grötlingbo*, 1936 i en åker

vid Kvie i *Vall* (V), 1938 vid Valleviken i *Rute* (V), 1938 i en åker vid Sojdungs i *Fole* (V), 1942 (senast) dels vid Ire i *Hangvar* (V), dels vid Enbjänne i *Hogrän* (V) samt slutligen 1946 nära kyrkan i *Anga* (V).

Nutida växtplatser är endast kända från en åker 200 meter nordväst om Follingbohus, *Follingbo* (S) samt från en trädgård vid Folkedarve i *Akebäck* (S).

Kattmynta, *Nepeta cataria*

En tidigare odlad – numera i minskande omfattning – och förvildad art, som växer främst i öppna gårdsmiljöer. Den har tidigare varit spridd från Skåne till Dalarna/Gästrikland samt i Ångermanland och Västerbotten. Aktuella lokaler har rapporterats från Skåne, Öland, Gotland, Småland, Bohuslän, Östergötland, Västergötland, Närke, Södermanland, Uppland och Dalarna. Kattmyntan blir lätt utkonkurrerad av andra arter på sina växtplatser.

Från Gotland först uppgiven av Wahlenberg (1806), som har noteringar från Havgård i *Fleringe*. Under första halvan av 1800-talet dessutom uppgiven från Lindbos (Lilla Ambos ?) i *Väte* samt vid kyrkan i *Garda*.

Under 1800-talets senare hälft noterad 1852 vid Bopparve i *Eksta*, 1864 (senast) dels vid Flenvike nära Kappelshamn i *Hangvar*, dels Prästgården i *Källunge*, dels på berg vid Bönders backe i *Klinte* samt dels vid Nygårds i *Västerhejde*, 1881 vid Angelbos i *Lärbro*, 1882 (även tidigare) på stranden vid Kolens kvarn i *Visby* samt 1888 från *Fleringe* (se ovan). Utan årtal anges den från samma period även vid Tipps i *Sanda*, Suderbys i *Västerhejde* och i *Bunge*.

Under början av 1900-talet tillkommer uppgifter 1903 från ett trädgårdsland vid Lilla Gåsemora vid Ava på *Fårö*, 1909 vid Bjers i *Västerhejde*, 1910 (senast) i Fårösund i *Bunge*, 1931 nära stationen i *Roma* samt 1936 vid kyrkan i *Bunge*.

Under senare år endast noterad under 1980-talet vid en stenhög efter ett nedbrunnet hus en kilometer väster om Ödehoburga på *Fårö*. Därifrån är den nu försvunnen eftersom nytt trädgårdsland anlagts på platsen.

Ängssalvia, *Salvia pratensis*

En art som inkommit till Sverige med vallfrö. Den växer i gräsmark, vid vägkanter och i bryn. Den hotas av igenväxning och felaktig vägkantsslätter. Den är tidigare uppgiven från Skåne till Jämtland, men har nu kända växtplatser i Östergötland, på Öland och Gotland.

Ängssalvias morfologi samt dess historik i Sverige och på Gotland utreds av Johansson & Larsson (1997). Första säkra noteringen från ön är E. Th. Fries fynd år 1912 ovanför Juviks fiskeläge i *Klinte*. Då hade ett belägg redan tagits 1890 vid Svarvare i samma socken, men uppgift saknas om den var förvildad eller odlad. I övrigt

finns fynd från *Lärbro*, där ängssalvia noterats 1925 vid Rangvide och 1928 vid Källstade samt från *Silte* 1919 och *Visby* 1922.

En uppgift från Ölbäck i *Endre* 1894 gäller förmodligen kranssalvia (*S. verticillata*) och ett belägg från Kroks i *Tofta* 1923 är felbestämt och gäller egentligen hybriden skogssalvia, *S. × sylvestris* (ängssalvia × stäppsalia).

Ängssalvia finns fortfarande kvar i södra delarna av *Klinte* socken. Den förekommer här med ett exemplar i torr, obetad gräsmark 850 meter söder om Juviks fiskeläge (Mulde bodar), senast 1997, samt 200 meter norr om fiskeläget i en strandäng (1995). Omkring år 1990 är arten dessutom uppgiven som växande i kanten av en liten brukningsväg en dryg kilometer norr om Svarvare.

Spjutsporre, *Kickxia elatine*

Detta är ett relativt lågvuxet åkerogräs som har små vackra blommor i gult och violett. Spjutsporren finns nu kvar på enstaka lokaler i Skåne och på Gotland. Den påverkas förmodligen negativt av ogräsbekämpning och gödsling.

Under tidigt 1800-tal uppges denna växt från Gustavs i *Fröjel* och Stenhuse i *Sanda* av S. Landeberg. Intressant nog (se nedan) har spjutsporren fortfarande, nästan 200 år senare, sina starkaste fästen just i dessa socknar. Från *Fröjel* finns även en notering från 1910 då arten sågs på hård, lerig mark vid Mulde samt 1946 då den sågs vid Gustavs. Växtplatserna i *Sanda* är genom åren betydligt flera. Vid ovan omnämnda Stenhuse har arten insamlats minst ett tjugotal år mellan 1840 och 1914 förutom originaluppgiften. Vid Gunilde finns belägg tagna 1853 och 1909 och vid Bäckstade flera ark tagna mellan 1869 och 1894. Från Vives finns uppgifter i slutet av 1800-talet, då den även insamlades på en järnvägs kant. Juves uppges som fyndort 1910 och 1920.

Från övriga Gotland finns spjutsporren angiven söder om *Visby* 1864, *Stenkumla* 1868, *Klinte* 1884 (vid Tyrvalds) och 1888 samt i slutet av 1800-talet även från Storugns i *Lärbro*, *Mästerby* och Hemdarve i *Silte*. Den sista historiska noteringen här rör från 1911 då arten sågs vid Hågvide i *Stånga*.

Glädjande nog finns detta trevliga åkerogräs fortfarande kvar på ön. I *Fröjel* hittades arten på två lokaler år 1986. En växtplats var belägen på Nymans ägor, i en åkerkant 500 meter väster om kastalen vid kyrkan (kvar även 1990). Den andra fanns på mark nära vägen vid Haugs klintar, där grävning skett för en telefonstolpe (borta året efter). Under samma tidsperiod växte arten även i Stiterängen 300 meter öster om Mulde. 1997 hittades arten 150 meter sydsydost Nymans, där enstaka exemplar växte i en rågveteåker. Samma år noterades den även 900 meter västnordväst kyrkan, där flera exemplar fanns i en havreåker.

I *Eksta* socken söder om *Fröjel* finns spjutsporre antecknad 1986, då ett exemplar av arten fanns i en slättervall öster om landsvägen cirka en kilometer söder om kyrkan. År 1988 gjordes ytterligare ett fynd i socknen. Denna gång växte detta åkerogräs med tusentals exemplar i en gles kornåkerkant nordväst om Jakobs och nära Djupviksmyr.

I *Sanda* socken finns fortfarande ett livskraftigt bestånd. Under föreningens inventeringsläger 1987 i Sandarutan hittades spjutsporre på tre växtplatser. Den fanns då i hörnet av en havre/ärtåker nära landsvägen och väster om allén till gården Äskes. Enligt lantbrukaren hade åkern besprutats men han hade inte kommit åt att spruta i detta hörn. Vid den närliggande Anderse gård växte detta ogräs i en rågåker 200 meter sydsydväst om boningshuset. En annan lokal hittades 800 meter ostsydost om Övide, där växten utnyttjade en körväg mellan två åkrar som växtplats. Året därefter antecknades arten på två ställen i nordöstra delen av socknen. Dessa lokaler låg dels i en rapsåkerkant 150 meter ostnordost om Bäckstäde (tio exemplar) dels i en kornåker 250 meter västsydväst om Vives (över 100 exemplar). På höstkanten 1997 under eftersökningar av dvärgag gjordes tre nya fynd. Spjutsporre växte då med 16 exemplar i en kornåker 400 meter söder om Stenhuse 1:4, med 2 exemplar i en sandig veteåker 250 meter sydsydväst Övide samt med 7 exemplar i en stubbåker 300 meter väster om Gunilde.

Lite sydost om dessa växtplatser i *Sanda* har arten även återfunnits (se ovan) vid Tyrvalds i *Klinte* 1987, då ett relativt rikligt bestånd hittades i en stubbåker (vete) 400 meter norr om gården (tidigare felaktigt uppgiven tillhörande *Sanda* socken). Andra aktuella växtplatser för denna akut hotade art föreligger från soptippen i *Visby*, där den sågs 1984 samt från Stångkvie i *Stånga*, där den 1986 fanns rikligt (troligen över 1000 exemplar) i en lerig, något fuktig svacka i en åkerkant strax norr om vägen mot Lojsta slott. Här var den även riklig vid föreningens exkursion året därefter.

Kalvnos, *Misopates orontium*

Denna lejongapsväxt växer i åkrar, trädgårdar och på ruderatmark. Den var tidigare känd från Skåne till Medelpad, men har försvunnit från de flesta lokalerna. Nu finns kalvnos kvar på Gotland, i Småland, Halland, Bohuslän och Västergötland. Under senare år har arten inkommit med gräsfrö till vägkanter i Småland och Västerbotten. Arten reagerar negativt på ogräsbekämpning, konstgödsling och utsädesrensning.

Första uppgiften för Gotland härrör från S. Landeberg, som senast 1811 såg arten vid kyrkan i *Hejde*. 1829 sågs växten i *Hablingbo*, där den även noterades i en åker 1840. Vid Burge i nämnda socken samlades kalvnos 1852 och troligen vid samma tid även i en åker mellan Stjups och Burge.

Från *Västerhejde* finns arten samlad 1833 och 1865. Vid det senare årtalet togs den vid Stenstugu. Från denna gård finns minst nio belägg tagna 1865-1909. Dessutom finns från socknen ett antal ark utan närmare precisering fram till 1871.

I *Öja* samlades kalvnos första gången 1857. Från en betåker vid Burgsvik föreligger ett ark samlat 1926. Burgsvik anges även för ett exemplar insamlat 1928. Noteringar finns under andra halvan av 1800-talet även från kyrkogården i *Hogrän* 1863, Norrgårda i *Sanda* 1864 (senast), vid Träskvälder i *Tingstäde* 1881 samt från Storugns i *Lärbro*. I *Mästerby* samlades kalvnos 1884 vid Ajmunds och mellan Fjäle och Myre samt dessutom vid samma tid från Ammor. En uppgift finns också 1902 från denna

socken.

I övrigt under början av 1900-talet föreligger fynd från Stenstugu i *Väskinde* 1909 och från Norrgårde i *Tofta* 1912.

Några av de gamla växtplatserna återkommer intressant nog i nutida fynduppgifter. 1985 hittades kalvnos i en betåker på lerig moränjord sydväst om vägen till Stjups i *Hablingbo*. Detta innebär att växten hållit sig kvar i området i mer än 150 år. I blottlagd jord i ett körspår vid Norrgårde i *Tofta* återfanns arten 1985, vilket innebär cirka 75 års närvaro i området.

I övrigt finns ett fynd 1984 från en ruderatmark 1200 meter sydväst om Stora Vikare i *Viklau*. I grannsocknen *Sjonhem* växte kalvnos 1987-88 i kanten av en nyupptagen rapsåker 200 meter sydväst Stora Sojvide. Det först året räknades 126 exemplar, under det senare fanns över 100 exemplar. 1987 växte även fyra exemplar i norra kanten av en kornåker 200 meter sydost om kyrkan.

Året därpå 1988 hittades två närbelägna växtplatser 150 meter nordväst och 200 meter väst om Vives i *Sanda*. Sammantaget fanns 6 exemplar. Det allra individrikaste fyndet i modern tid gjordes 1993 på vallen till en nyanlagd bevattningsdamm just söder om Buters i *Eskelhem*. Här växte över 1000 exemplar i den från en tidigare åker uppvända jorden. En i sanning effektiv aktivering av fröreserven. Följande år fanns enbart ett enda exemplar på lokalen. Slutligen hittades 1995 fem exemplar i en åker vid Botarve i *Väte*.

Troligen kommer vi då och då att hitta nya växtplatser för kalvnosen på Gotland. Om inte miljön förändras alltför drastiskt har arten uppenbarligen förmåga att vid rätt tillfälle blomma upp och öka på sin fröreserv. Den svarar tydligen bra på ordentliga omrörningar i markskiktet.

Åkerskallra, *Rhinanthus serotinus* ssp. *apterus*

Åkerskallran växer framförallt i fuktiga åkrar. Den är känd från ett stort antal lokaler från Skåne till Norrbotten. I dagsläget är den så gott som försvunnen och förekommer enbart i Västergötland och Dalarna. Bättre frörensningssmetoder liksom ogräsbekämpning och gödsling har påverkat arten negativt. På Gotland har åkerskallran samlats 1861 i Klintehamn i *Klinte* av K. F. Thedenius. Ett sentida belägg från *Grötlingbo* 1987 är tveksamt på grund av den uppgivna växtlokalen, Bölske änge, och bör kontrolleras.

Kamomillkulla, *Anthemis cotula*

Kamomillkulla växer i kulturmiljö i trädgårdar, på gårdsplaner eller ruderatmark. Arten har ännu två växtplatser i Sverige, en i Skåne och en i Bohuslän.

På Gotland är denna illaluktande växt försvunnen och sågs senast 1947 på *Fårö*. Tidigaste uppgiften härrör från Linné, som såg arten vid Burgsvik i *Öja* under sin resa

på ön 1741. Senare finns en del fynd i *Visby* från 1842 till 1920. De belägg som har en mer exakt lokal anger Gamlehamn eller hamnen som växtplats för kamomillkullan. Under samma tidsperiod hittas denna baldersbrålika växt även i Klintehamn i *Klinte*, där den dels växte på hamnarmen och dels i ett landsvägsdike. Här finns belägg från åren 1852 till 1910. Vidare finns uppgifter från *Vall*, där arten samlades vid kyrkan och Kulstade åren 1863 och 1885. Från det närbelägna *Akebäck* insamlades växten 1869. Slutligen föreligger uppgifter från *Fårö*, där kamomillkullan först samlades år 1900 vid Gamlehamn och senare från Ava gård där den hittades både 1910 och 1947.

Svartklint, *Centaurea nigra*

Svartklinten skiljer sig från den närstående rödklinten på att den saknar kantblommor samt har mörka uppflikade holkfjäll under blomkorgen. Tyvärr bildas lätt hybrider mellan dessa arter, vilka benämns banklint (*C. × decipiens*). Ofta förekommer båda arterna på lokalerna för svartklint och dessutom är hybriden riklig. Hybriden lever dessutom ett eget liv och förekommer på växtplatser, som saknar svartklint. Förutom på Gotland finns aktuella uppgifter om arten från Skåne, Västergötland och Södermanland. Svartklint förekommer främst i kulturpåverkade miljöer.

Första fyndet på ön gjordes av en skolelev (namn okänt), som samlade växten år 1889 vid Slite hamnplats i *Othem* (Johansson, 1910 a). Den förekom sparsamt och lämnades därför nästan orörd i flera år. Här verkar den ha försvunnit, men återfanns ”norrut på ruderathögar” år 1910. Senare hittas svartklint även söder om Slite, på en sandstrand, från 1917 till 1920. En annan lokal hade då tidigare hittats på en järnvägsbank i *Martebo* år 1909. Vidare anges den från Bungenäs i *Bunge* år 1934 samt samma år även från Burge i *Öja*.

Under senare år har svartklint hittats på nio växtplatser spridda över ön. 1975 växte arten på båda sidor av vägen en kilometer sydost om kyrkan i *Ardre*. Nästa notering kommer från en grustagskant söder om Tjautet i *Hejdeby*, där den fanns i fem exemplar år 1984. Året därpå förevisas svartklint på en något igenvuxen lokal just norr om Kungsladugården i *Visby*. Ytterligare ett år senare hittades klinten vid Värmekraftverket öster om staden. Under 1990-talet har nya lokaler för växten hittats på en sandig väggkant 250 meter nordväst om Traume i *Träkumla*, där cirka 20 exemplar noterades 1993. År 1995 upptäcktes två nya växtplatser, då svartklinten fanns dels på en gräsmark norr om Vitvärns fiskeläge i *Ardre* samt på banvallen norr om Burgsviks samhälle i *Öja* (några få ex.). Slutligen återfanns år 1996 exemplar i Slite i *Othem*, där växtplatsen var en gammal kalkhög (jämför ovan ”runderathögar”) nordost om Länna gård. Här växte ett tjugotal exemplar. En ny lokal upptäcktes även vid infartsvägen till soptippen i samma socken.

Under föregående år inventerades lokalerna för svartklint på Gotland av Inga och Erik Erlandsson, som är floraväktare för denna art. Vid Kungsladugården fanns gott om rödklint samt hybrider men relativt få svartklint. Samma var förhållandet vid Vitvär.

Norr om Burgsvik och på Slitelokalen sågs inga svartklint över huvud taget. På växtplatsen nära Traume noterades däremot 20-30 exemplar av arten och där saknades hybrider.

Strimfibbla, *Leontodon saxatilis*

Denna art anses ha inkommit med gräsfrö till parker och liknande anläggningar. Den har förekommit i flera landskap upp till Medelpad. Numera finns arten kvar med en lokal i vardera Skåne, Blekinge, Småland samt Öland. På Gotland känner vi till två växtplatser. Växten kan hotas av ändrad markanvändning t.ex. igenväxning.

De första beläggen är tagna i Visby 1864 och 1868. Förutom en prick i Hulténs atlas i Visbytrakten finns i övrigt inga uppgifter från detta område. De flesta noteringarna har annars gjorts i Sanda, där den först angavs 1892, då den växte mängdvis vid Prästgården i en minst femtonårig vall samt i en angränsande äng. Ett stort antal belägg finns från socknen fram till 1949. Följande lokaluppgifter föreligger: "Sanda Prästgård i kanten av en gammal klöver- eller timotejvall"; "på en gräsvall nära kyrkan"; "Sanda kyrka nere mot bäcken"; "i en äng utanför Prästgårdens trädgård nära ån"; "Stenhuse, kanalbank"; "Bäckstäde"; "vid Ganne";. Fyndlokalerna är koncentrerade runt kyrkan och Prästgården samt de närmaste gårdarna nordost och söder om kyrkan. Eftersök i detta område vore önskvärt t.ex. i vallar och på kanalbankar.

Av äldre uppgifter finns i övrigt enbart ett fynd från Mästerby 1943. Intressant nog hittades det första fyndet i modern tid just i denna socken, då växten etablerat sig på kanten till en nyanlagd bevattningsdamm söder om Myre. År 1996 räknades på denna lokal samt på en f.d. motocrossbana just norr om dammen sammanlagt 1388 exemplar (Jörgen Petersson). Trots rikedom hade tätheten av plantor dock minskat sedan upptäcktsåret 1992. Minskningen beror på att dammkanten i norr invaderats av tallplantor och videbuskage samt gräs. Den andra nutida växtplatsen för strimfibbla hittades 1995 på gräsmattor öster om Solklintshallen i Slite samhälle, Othem socken. Den är relativt riklig och antalet exemplar uppgår åtminstone till några hundra.

Karlsösallat, *Mulgedium quercinum* var. *quercinum*

Karlsösallat är i Sverige enbart känd från Stora och Lilla Karlsö i Eksta socken på Gotland. Växten upptäcktes av Linné, som under sin gotländska resa besökte Lilla Karlsö den 14 juli 1741: "Lactuca foliis pinnato-sinuatis denticulus acutis subtus lævibus, caule glabro, Fl. Svec. 645, fanns på södra sidan åt öster av Lilla Karlsöen. Denna ört har jag aldrig tillförna haft tillfälle att se, ...". Den var därefter länge försvunnen och återfanns först 1890 på öns norra sida och 1892 på den klassiska lokalen i rasbranterna på öns sydöstra del. Förekomsterna på Stora Karlsö upptäcktes 1936 av Ingmar Fröman, som hittade cirka 200 exemplar i närheten av Älmar på öns södra del.

Karlsösallat finns ännu kvar på båda öarna. På Lillön har antalet exemplar de senaste åren varierat mellan 46 och 73 exemplar (Anncatrin och Björn Hjernquist). Flertalet exemplar är inom hägn för att undvika fårens bete. Fåren tar dock groddplantor utanför inhägnaden, varför spridningen försvåras. På Storön fluktuerar beståndet och från att i slutet av 1980-talet varit på flera hundra individ fanns i mitten av 1990-talet några år med enbart 46 och 73 exemplar. De senaste åren har dock populationen repat sig och innehöll föregående år 278 plantor (Gun Ingmansson). På lokalen i Älmar finns inget bete och i jämförelse med Frömans siffror från 1936 har inte mycket hänt med beståndets numerär.

Gotlandsmaskros, *Taraxacum polium*

Denna maskros växer på fuktig till blöt ogödslad ängsmark. Den är känd blott från Gotland. Nutida fynd saknas och arten är troligen utgången, men den är lätt förbisedd och det kan inte helt uteslutas att den fortfarande finns kvar. Den kan kännas igen på att de yngre bladen är finhåriga och gråaktiga och att kantblommorna är rent gula (även utsidan är gul).

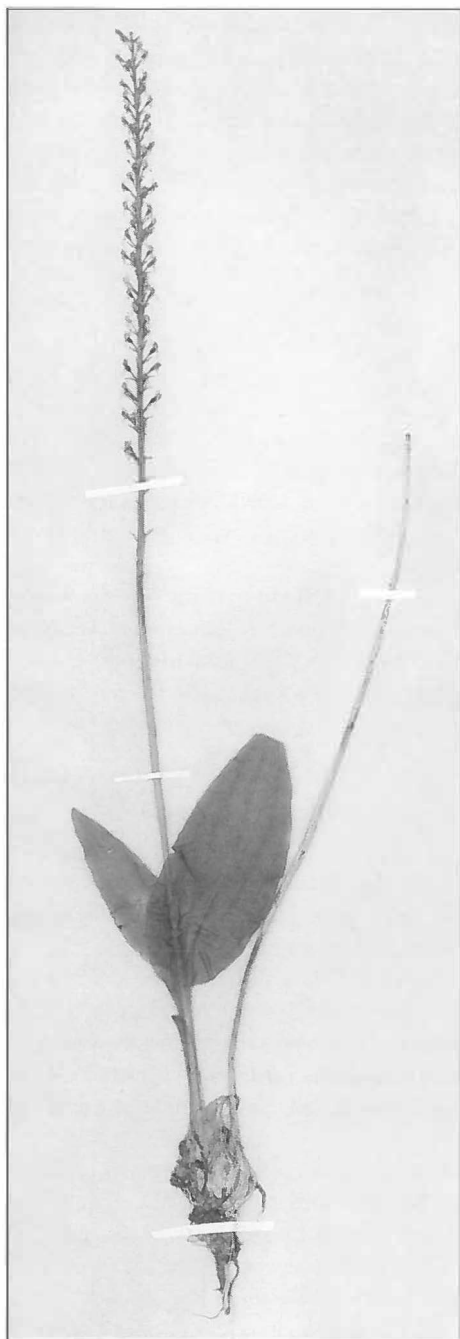
Denna maskros sågs första gången av Th. Lange år 1910 vid Sylfaste i *Endre*. Bengt Pettersson beskriver i sin avhandling (1958) en förekomst i Allekvia änge i samma socken, varifrån den är insamlad från 1946 till 1964. Under 1960-talet tillkommer växtplatser i kärr innanför Holmudden på *Fårö* samt *Bro*, nära kyrkan. Sedan dess är den inte sedd.

Stor haverrot, *Tragopogon dubius*

Stor haverrot har förmodligen inkommit till Sverige med gräsfrö. Den förekommer annars närmast i södra och mellersta Europa. Arten finns idag på en lokal i Blekinge samt på Gotland, där den verkar vara under fortsatt utbredning.

Stor haverrot hittades först av E. Th. Fries vid Vibble i *Västerhejde* år 1919 (se nedan). Här samlades den även 1920 och 1922. Det senare året angavs växtmiljön vara ett stenbrott. År 1923 belades arten även från Kuse i samma socken. Något senare, år 1929, upptäcktes växten även i ett stenbrott vid Bingers kvarn i *Visby* (även 1934; se nedan). I detta område samlades den återigen år 1956 då den växte på ruderatmark samt år 1963 från en gräsmatta.

Under senare år har den åter bekräftats förekomma i området vid Bingers kvarn och den närliggande Stjärnlunden i *Visby*, varifrån den återfanns 1987. År 1995 fanns cirka 30 exemplar i karstsprickor och på ruderatmark (Bengt Larsson), 1996 räknades 57 exemplar och 1997 noterades 36 exemplar (Elsa Bohus Jensen). Ifrån detta centralområde verkar den nu vara under spridning. Vid den närliggande Hangarvägen finns den uppgiven sedan 1990. På en karta är tolv bestånd markerade (Bengt Larsson).

Malaxis monophylla. Sw.
 Gottf. På en holme. i
 Tordune träsk.
 1840. Oskar Thelander

Räkningar de senaste åren har givit 64 exemplar 1996 och 9 exemplar 1997 (Elsa Bohus Jensen). Ännu något längre mot väster har en större population noterats på en ruderatmark söder om Motorstadion, där det fanns flera hundra exemplar 1994 men bara några få plantor året därpå (Bengt Larsson). Spridning har även skett åt motsatt håll då ett exemplar noterats 1996 vid Bingebygatan samt 1997 vid Skarphällsgatan (Elsa Bohus Jensen). År 1987 noterades stor haverrot även vid Hästnäs i *Visby* samt spridd på vägkanter öster om flygfältet (Bengt Larsson).

I *Västerhejde* återfanns stor haverrot likaså år 1987, då den växte dels söder om Kneippbyns camping dels på ruderatmark norr om Vibble vid gränsen mot Visby. Vid den senare växtplatsen fanns ett exemplar 1995 och vid den närliggande avtagsvägen mot Kneippbyn fanns 38 exemplar 1996 (Gun Ingmansson). Ytterligare ett område för arten upptäcktes 1987 då den hittades på alvarmark 1,5 kilometer öster om Skäggs i *Väskinde* (Gun Ingmansson). På denna växtplats fanns ett 50-tal exemplar år 1996 samt 29 exemplar 1997 (Elsa Bohus Jensen).

Under 1990-talet har nya lokaler noterats på alvarmark nordväst om kvarnen vid Tore i *Sundre*, där 82 exemplar inräknades år 1995 (Bengt Larsson). Vidare har växten hittats på hållmark 200 meter norr om Stainkalmen i *Bro*, där cirka 100 exemplar fanns 1995 (Bengt Larsson), 23 exemplar 1996 samt 13 exemplar 1997 (Elsa Bohus Jensen). År 1996 till slut hittades nya växtplatser dels med ett tjugotal exemplar på en hållmark 700 meter norr om Nickarve i *Hejdeby* (Lars-Åke Pettersson) dels fem exemplar på en hållmark 700 meter väster om Suderbys i *Västerhejde* (Jörgen Petersson).

Med all sannolikhet kan vi förmoda att den stora haverroten ökar sitt utbredningsområde i och omkring Visby, där den verkar trivas på kalkrika ruderat- och hållmarker.

Knottblomster, *Microstylis monophyllos*

Denna svårupptäckta orkidé växer främst på gungflyn i rikkärr, i rika halvöppna sumpskogar och starrkärr. Knottblomster förekommer i Dalsland, Västergötland, Östergötland, Närke, Västmanland, Södermanland, Uppland, Gästrikland, Hälsingland, Medelpad, Ångermanland, Jämtland och Norrbotten. Den fanns tidigare även på Gotland. De främsta orsakerna till artens minskning är upphört skogsbete, dikning och avverkning.

Första uppgiften från Gotland härrör från Rosén (1819), som anger arten från fuktiga ängar i *Sproge* samt från holmar i södra delen av Fardume träsk, *Hellvi*. 1842 togs ett belägg av C. Hartman på en holme norr om Storholmen i samma träsk. I slutet av 1800-talet hittades knottblomster i Hejdeträsk i *Hejde* av Fr. Ahlfbengren.

Ängarna i *Sproge* är förmodligen liksom Hejdeträsk sedan länge utdikade och torrlagda. Bästa chansen att ånyo se denna växt bör vara på gungflyn vid små holmar i Fardume träsk.

Brinklosta, *Bromus commutatus*

Detta gräs växer främst på torra och kulturpåverkade marker såsom vägar, vallar och ruderatmarker. Arten är i senare tid endast känd från en lokal i vardera följande landskap: Skåne, Öland, Småland, Uppland och Gotland. Den gotländska lokalen hittades 1996 och har förekommit här även 1997. Brinklosta växer med cirka 50 exemplar i kanten av ett litet dike på en betesmark 400 m söder om Austers i *Hangvar* socken.

Första uppgiften på ön härrör från 1884 då S. G. Hulteman samlade brinklosta i *Mästerby*. Någon biotopuppgift för detta fynd föreligger inte. På Gotland har annars denna växt främst noterats från järnvägsmiljöer. Noteringar finns från banvallar öster om *Martebo* (1914, 1920), *Väskinde* på banvallar och vid stationen (1918, 1920, 1926, 1945), mellan *Visby* och Hästnäs på järnvägsbanken (1915, 1917, 1940, 1941), *Etelhem*, *Dalhem* vid Hesselby (1919) samt vid anhalterna i *Viklau* (1932), *Tule* i *Halla* (1939) och *Levide*. Dessutom anges arten från Roma station i *Roma* (1946). Vidare finns uppgifter från en åker i samma socken (1919), en vägkant vid Snoder i *Sproge* (1926), en kanalbank vid Sylfaste i *Follingbo* samt från Lingvide i *Havdhem* (1923). De båda senare platserna ligger båda i direkt anslutning till järnvägen på ön, varför eftersökning av ytterligare bestånd kanske bör inriktas på gamla banvallar och stationsmiljöer. Nämnas bör att den nu aktuella lokalen på Gotland ej kan kopplas till den tidigare järnvägstrafiken på ön.

Finlosta, *Bromus lepidus*

Denna art förekommer idag med enbart två lokaler i Sverige (Skåne, Öland). Den anses inkommen med gräsfrö och hittas främst på vallar, vägrenar, gräsmattor och järnvägsbankar. De gotländska växtplatserna överensstämmer med den senare miljötypen. Finlosta hittades av E. Th. Fries under 1920-talet fram till 1932 på banvallar i *Västerhejde*, där följande lokaler anges: Vibble, Nygårds och Hallvards. En relativt sentida uppgift från 1978 anger den från en beteshage vid Puser i *Fröjel* (Nilsson 1981). Håll alltså utkik efter spensliga "luddlostor" med brokigt ax i detta område.

Litteratur

- Afzelius, P. C. 1844: *Novitæ floræ gotlandicæ*. Upsaliae.
Ahlfvengren, Fr. E. 1888: Växtgeografiska bidrag till Gotlands flora. *Bot. Notiser*. 1888: 113-116.
Anonymus, 1981: Floristiska notiser. *Rindi* 1: nr 2 18-19.
Aronsson, M., Hallingbäck, T. & Mattsson, J.-E. (red.) 1995: *Rödlistade växter i Sverige 1995*. Art-databanken.
Aulin, Fr. A. 1914: Anteckningar till Sveriges adventivflora. *Svensk Bot. Tidskr.* 8: 357-377.
Bohus Jensen, E. & Aa. 1985: Alpklöver, *Trifolium alpestre*, på Gotland. *Rindi* 6: 36-37.
Bohus Jensen, E. 1992: Inventeringsläger i Hangvar sommaren 1992. *Rindi* 12: 52-58.
Crépin, F. 1893: En för svenska floran ny Rosa-art. *Bot. Notiser*. 1893: 155.

- Crépin, F. 1894: Quelques considérations sur la distribution géographique des Rosa en Scandinavie. *Bot. Notiser*. 1894.
- Databanken för hotade arter och Naturvårdsverket 1991: *Hotade växter i Sverige 1990*.
- Kärlväxter, mossor, lavar och svampar - förteckning och länsvis förekomst.
- Diekmann, M. & Sjögren, E. 1993: Svenska Växtgeografiska Sällskapets excursion till Gotland 3-6 juni 1993. *Rindi* 13: 55-57.
- Eisen, G. & Stuxberg, A. 1869: *Gotlands Fanerogamer och Thallogamer*. Uppsala.
- Englund, B. 1942 a: Die Pflanzenverteilung auf den Meeresufern von Gotland. *Acta bot. Fenn.* 32.
- Englund, B. 1942 b: Ny fyndort för *Ranunculus ophioglossifolius* Vill. på Gotland jämte några synpunkter på artens förekomst därstädes. *Mem. Soc. pro Fauna et Flora Fennica*. 17. Helsingfors.
- Englund, B. 1986: Gotlandsranunkel, *Ranunculus ophioglossifolius*, på Gotland. *Rindi* 6: 80-81.
- Fries, E. 1849: Nya skandinaviska växter, meddelade av Elias Fries. 2 decaden. *Bot. Notiser*.
- Fries, E. Th. 1914: Några floristiska notiser från Gotland. *Svensk Bot. Tidskr.* 8: 262-266.
- Fries, E. Th. 1917: Några floristiska notiser från Gotland. *Svensk Bot. Tidskr.* 11: 134-137.
- Fries, E. Th. 1920: Några gotländska växtlokaler. *Svensk Bot. Tidskr.* 14: 341-344.
- Fries, E. Th. 1925: Några gotländska växtlokaler. *Svensk Bot. Tidskr.* 19: 426-429.
- Fries, E. Th. 1934: Några gotländska växtlokaler. *Bot. Notiser*. 1934: 261-265.
- Fries, E. Th. 1942: Några gotländska växtlokaler. *Bot. Notiser*. 1942: 409-412.
- Fröman, I. 1938: Karlsöarnas blomsterskatter. *Sveriges Natur*, årsskriften. 29: 5-22.
- Fåhraeus, G. 1981: Nya gotländska *Botrychium* - fynd. *Svensk Bot. Tidskr.* 75: 97-101.
- Fåhraeus, G. 1982: Ett botaniskt 100-årsjubileum. *Rindi* 2: 6(teckning)-8.
- Fåhraeus, G. 1982: Vad är *Centaurea decipiens*? *Rindi* 2: 14-15.
- Fåhraeus, G. & Högström, S. 1985: Nyheter i Gotlands flora 1984. *Rindi* 5: 11-21.
- Fåhraeus, G. 1985: Om floran i Norsta Aura - området på Fårö. *Rindi* 5: 75-87.
- Fåhraeus, G. 1986: Fårö 31 augusti. Exkursionsrapport. *Rindi* 6: 93-94.
- Hartman, C. J. 1832: *Handbok i Skandinaviens Flora*. Ed. 2.
- Hjernquist, A. 1988: Ur Lilla Karlsös flora. *Rindi* 8: 8-14.
- Hjernquist, B. 1993: *Lilla Karlsö och Snoder 1:23*. Verksamhetsberättelse 1993. Naturskyddsföreningen.
- Hultén, E. 1971: *Atlas över växternas utbredning i Norden*. 2:dra upplagan. Stockholm.
- Hylander, N. 1943: Die Grassameneinkömmlinge Schwedischer Parke. *Symbolae Botanicae Upsalienses* VII: 1.
- Hylander, N. 1950: *Rorippa microphylla* i Sverige och Danmark. *Bot. Notiser* 1950: 1-13.
- Högström, S. & Fåhraeus, G. 1983: Nyheter i Gotlands flora 1983. *Rindi* 3: 6-17.
- Ingelög, T. m.fl. 1993: Floravård i jordbrukslandskapet. *Skyddsvärda växter*. Databanken för hotade arter.
- Ingmansson, G. 1984: Fältveckan i juli 1984. *Rindi* 4: 51-54.
- Ingmansson, G. & Larsson, B. 1987: Visby växer! *Rindi* 7: 48-57.
- Ingmansson, G. 1987: Massor av haverrot. *Rindi* 7: 60-66.
- Ingmansson, G. 1988: Inventeringsdagar på Gotska Sandön. *Rindi* 8: 67-72.
- Ingmansson, G. & Petersson, J. 1989: Växter på Gotska Sandön. *Rindi* 9: 51-136.
- Ingmansson, G., Johansson, B. G. & Petersson, J. 1990: Inventeringslägren 1989 och 1990. *Rindi* 10: 69-76.
- Ingmansson, G. 1995: Stora Karlsös kärlväxtflora. *Rindi* 15: 55-150.
- Ingmansson, G. 1997: Något om floran i Västerhejde socken. *Rindi* 17: 15-23.
- Jensen, E & Aa. 1985: Alpklöver, *Trifolium alpestre*, på Gotland. *Svensk Bot. Tidskr.* 79: 373.
- Jacobsson, R. 1981: Projekt ogräsodling. *Rindi* 1: 9-11.
- Johansson, B. G. & Larsson, B. 1986: Nyheter i Gotlands flora 1985. *Rindi* 6: 23-32.
- Johansson, B. G. 1987 a : Nyheter i Gotlands flora 1986. *Rindi* 7: 18-30.
- Johansson, B. G. 1987 b: Lojsta området 26 juli. Exkursionsrapport. *Rindi* 7: 78-79.

- Johansson, B. G. 1988: Nyheter i Gotlands flora 1987. *Rindi* 8: 19-30.
- Johansson, B. G. & Larsson, B. 1996: Odlade växter i Gotlands natur I. *Rindi* 16:87-199.
- Johansson, B. G. & Larsson, B. † 1997: Odlade växter i Gotlands natur II. *Rindi* 17: 47-139.
- Johansson, K. 1897: Hufvuddragen af Gotlands växttopografi och växtgeografi grundade på en kritisk granskning af dess kärlväxtflora. *K.V.A. Handl., Bd.* 29:1.
- Johansson, K. 1910 a: Iakttagelser öfver hybridiserande *Centaurea* - arter. *Bot. Notiser* 1910: 177-181.
- Johansson, K. 1910 b: Nyare bidrag till kännedomen om Gotlands kärlväxtflora. *Bot. Notiser* 1910: 209-258.
- Lagerheim, G. 1882: Bidrag till Gotlands flora. *Bot. Notiser.* 1882: 6-9.
- Landeberg, S. 1811: *Flora Gothlandica*. Handskrift inlämnad till Kungl. Vetenskaps-akademien.
- Larsson, B. 1985 a: Soptippen i Visby ur botanisk synpunkt. *Rindi* 5: 7-10.
- Larsson, B. 1985 b: Kungsladugården den 18 augusti 1985. Exkursionsrapport. *Rindi* 5: 73.
- Larsson, B. 1991: Bingeby, ett litet stycke Gotland. *Rindi* 11: 33-38.
- Larsson, B. 1992: Inventeringsläger i Burs 1991. *Rindi* 12: 81-85.
- Lenström, C. A. E. 1888: Spridda växtgeografiska bidrag till Skandinavians flora. *Bot. Notiser.* 1888: (Gotländska fynd) 256 -263.
- Lindberg, P. 1977: Dvärgagen (*Cyperus fuscus*) i Sverige. *Svensk Bot. Tidskr.* 71: 69-77.
- Linnæus, C. 1741: Samling af Et Hundrade Växter., upfundne på Gothland, Öland och Småland. *K.V.A. Handl.*
- Linnæus, C. 1745: *Carl Linnéi Öländska och Gothländska resa*. Stockholm och Uppsala.
- Linné, C. v. 1761: *Floré Suecicé Novitié.* (I Fauna Suecica, ed. 2). Stockholm.
- Lönnroth, K. J. 1850: Några ytterligare tillägg till Gottlands Flora. *Bot. Notiser* 1850: 153-160.
- Lönnroth, K. J. 1882: Berättelser av botanisk resa i östra Småland och på Gotland. *Öfvers. K.V.A. Förh.* 1882:4.
- Malmgren, U. 1986: Släktet *Rosa* i Sverige. *Svensk Bot. Tidskr.* 80: 209-227.
- Matsson, L. P. R. 1895. Botaniska reseanteckningar från Gotland, Öland och Småland 1893 och 1894. *Bihang till K.V.A.Handl., Bd 21 Afd. III:8.*
- Nilsson, Ö. & Gustafsson, L.-Å. 1978: Projekt Linné rapporterar 64-79. *Svensk Bot. Tidskr.* 72: 1-24.
- Nilsson, Ö. & Gustafsson, L.-Å. 1978: Projekt Linné rapporterar 80-92. *Svensk Bot. Tidskr.* 72: 189-203.
- Nilsson, Ö. & Gustafsson, L.-Å. 1979: Projekt Linné rapporterar 93-105. *Svensk Bot. Tidskr.* 73: 71-85.
- Nilsson, Ö. & Gustafsson, L.-Å. 1979: Projekt Linné rapporterar 106-120. *Svensk Bot. Tidskr.* 73: 353-372.
- Nilsson, Ö. 1981: Gräsfröinkomlingar och andra kulturspridda växter på Gotland. *Svensk Bot. Tidskr.* 75: 65-69.
- Nylén, G. 1949: *Ceterach officinarum*, en för Skandinavien ny ormbunke. *Bot. Notiser.* 1949: 395-402.
- Petersson, J. 1987: Inventeringsläger i Sanda 1987. *Rindi* 7: 67-70.
- Petersson, J. 1989: Nyheter i Gotlands flora 1988. *Rindi* 9: 3-15.
- Petersson, J. 1990. Nyheter i Gotlands flora 1989. *Rindi* 10: 4-13.
- Petersson, J. 1991. Nyheter i Gotlands flora 1990. *Rindi* 11: 16-27.
- Petersson, J. 1993. Nyheter i Gotlands flora 1992. *Rindi* 13: 14-26.
- Petersson, J. 1994: Nyheter i Gotlands flora 1993. *Rindi* 14: 4-18.
- Petersson, J. 1995. Nyheter i Gotlands flora 1994. *Rindi* 15: 4-17.
- Petersson, J. 1996: Nyheter i Gotlands flora 1995. *Rindi* 16: 14-33.
- Petersson, J. 1997. Nyheter i Gotlands flora 1996. *Rindi* 17: 3-14.
- Petersson, B. 1948: Antonius Münchenbergs herbarium vivum. *Bot. Notiser.* 1948: 223-269.
- Petersson, B. 1958. Dynamik och konstans i Gotlands flora och vegetation. - *Acta Phytogeogr. Suecica.* 40.

- Pettersson, B. 1959: *Gotska Sandön. Sveriges Nationalparker 13*. Stockholm.
- Pettersson, B. 1971. Inventering av växtlighet och landskapsbild. I *Översiktsplan för Gotlandskusten*. Visby.
- Rideliuss, K.G. 1933: Några för Gotland nya växter. *Svensk Bot. Tidskr.* 27: 108-111.
- Rosén, J. P. & Wahlenberg, G. 1821: Gotlandiae plantae rariores. *Nov. Act. Ups. Ser. II Vol. VIII*. Uppsala.
- Rosvall, T. 1983: Botanisten Gustaf Larsson. *Rindi* 3: 4-17.
- Rosvall, T. 1991: Några kommentarer till Linnés växtfynd på Gotland 1741. *Rindi* 11: 52-66.
- Samuelsson, G. 1937: *Polygonum oxyspermum* Mey et Bge. und P. Raii Bab. ssp. norvegicum Sam. n. ssp.. *Acta Horti Bergiani* 11.
- Semander, R. 1894: *Studier öfver den gotländska vegetationens utvecklingshistoria*. Uppsala.
- Snogerup, B. & S. 1986: Fynd i inventeringsrutorna Lojsta och Rovide 1986. *Rindi* 6: 82-84.
- Svensson, R., Wigren-Svensson, M. & Ingelög, T. 1993. *Hotade åkerogräs*. Databanken för hotade arter.
- Svensson, R. & Wigren, M. 1984: Kattmyntans historia och biologi i Sverige. *Svensk Bot. Tidskr.* 78: 321-334.
- Säve, C. 1837: *Synopsis Floré Gothlandicæ*.
- Stace, C. 1991: *New Flora of the British Isles*. Bury St Edmunds, Suffolk.
- Stjerna-Poth, I. 1982: Botaniska strövtåg på Gotland för 60 år sedan. *Rindi* 2: 3-6.
- Thulin, M. 1976: Nya fynd av gotlandsranunkel och hjortunga på Gotland. *Svensk Bot. Tidskr.* 70: 301.
- Vestergren, T. 1912: Förteckning på de i Sverige hittills funna arterna av Hyphomycet-släktena Ramularia, Didymaria och Ovularia. *Svensk Bot. Tidskr.* 6: 903-914.
- Wahlenberg, G. 1805. Utkast till Gottlands Flora. *K.V.A. Handl.* 1805, 1806.
- Wahlenberg, G. 1826: *Flora Suecica*.
- Weimarck, H. 1963: *Skånes Flora*. Malmö.
- Westöö, O. A. 1864 (senast): *Förteckning på Växtställen för Rarare Växter inom de särskildte Söcknarne på Gotland*. Handskrift. Avskrift gjord 1864 av Irenis Antipas Ericsson finns hos Gotlands Botaniska Förening.
- Witte, H. 1912: *Silene dichotoma* Ehrh.- En sydosteuropeisk arts uppträdande i vårt land hufvudsakligen som vallogräs. *Svensk Bot. Tidskr.* 6: 510-530.

Jörgen Petersson
Humlegårdsvägen 18
621 46 Visby

